

Rapport 2018:6

Länsstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2017

Rapport 2018:6

Länstyrelsen
Stockholm

Romsk inkludering

Årsrapport 2017

Utgivningsår: 2018

ISBN: 978-91-7281-807-1

För mer information kontakta enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor.

Länsstyrelsen i Stockholm

Regeringsgatan 66

Box 22067

104 22 Stockholm

Telefon: 010-223 10 00

Länsstyrelsens rapporter finns på

www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 haft i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är Länsstyrelsens femte årsrapport inom ramen för detta uppdrag.

Rapporten visar att kommuners och myndigheters arbete under 2017 har kommit igång på allvar. Det har lett till fler konkreta insatser och att fler romer involveras i arbetet. Samtidigt visar Länsstyrelsens uppföljning att det i ett nationellt perspektiv är ett begränsat antal kommuner som är aktiva. En uppväxling av arbetet skulle enligt Länsstyrelsens bedömning kräva mer resurser.

Anna Mannikoff, utvecklingsledare på Länsstyrelsen, har ställt samman rapporten som bygger på en nationell kartläggning av kommuner samt utvecklingskommuner och myndigheters redovisningar.

Stockholm den 13 april 2018

Åsa Ryding

Tf. Länsöverdirektör

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	10
Länsstyrelsens arbete med samordning och uppföljning 2017	12
Insatser under 2017	12
Erfarenheter: utmaningar och framgångar i arbetet	16
Inriktning på arbetet 2018	17
Nationell kartläggning av kommuners arbete med romsk inkludering	19
Om enkäten	19
27 (?) kommuner arbetar utifrån strategin för romsk inkludering....	19
Samordning, styrning och uppföljning.....	21
Utbildning och kultur och språk vanligaste områdena.....	23
Insatser i arbetet	25
Utvecklingsverksamhet i fem kommuner	27
Hur beaktar utvecklingskommunerna de övergripande principerna i strategin?.....	27
Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering	27
Långsiktig struktur i den kommunala förvaltningen	30
Romers delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet	33
Prioriterade målgrupper: kvinnor, barn och unga.....	36
Utmaningar i kommunernas arbete under 2017	37
Att nå ut till romer i arbetet.....	37
Att få kommunen att ta ansvar	38
Insatser inom strategins verksamhetsområden	39
Arbete	39
Utbildning	43
Bostad	49
Hälsa, social omsorg och trygghet	50
Kultur och språk	55
Organisering	60
Länsstyrelsens bedömningar och förslag	64
Dags att få med flera kommuner	64
Krävande att skapa legitimitet.....	65
Långsiktigt arbete med relationer	66
Civila samhället är nyckelaktörer – öka resurserna.....	67
Intensivt arbete inom många områden, men.....	68
Uppföljning – vad, hur och av vem?	69
Synpunkter från Romskt forum	71

Sammanfattning

Inom Länsstyrelsen i Stockholms läns uppdrag att samordna och följa upp insatser inom strategin för romsk inkludering, samt ge stöd till kommuner har myndigheten genomfört följande insatser:

- Nationell kartläggning av kommuners arbete utifrån strategin för romska inkludering
- Uppföljningsmöten med kommuner och myndigheter
- Lärandeträffar med utvecklingskommuner
- Löpande kontakter, information och rådgivning
- Föreläsningar och annan information
- Samrådsmöten och dialog med romska representanter
- Utbildningsdag för romska föreningar
- Myndighetssamordning
- Insatser inom ytterligare tre regeringsuppdrag inom strategin för romsk inkludering (uppdrag att sprida kunskap om arbetet, uppdrag att ge stöd till utbildning av romska hälsoinspiratörer, samt uppdrag om att göra en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering).

Länsstyrelsens erfarenhet från året är att uppdraget ställer stora krav på flexibilitet. Länsstyrelsen har under året behövt göra prioriteringar som inneburit att vissa insatser inte har kunnat genomföras som planerat.

Under 2018 kommer Länsstyrelsen att inkludera fler kommuner i de möten för erfarenhetsutbyte och stöd som myndigheten anordnar. Vi har även för avsikt att färdigställa ett metodstöd om rättighetsbaserat arbetssätt i arbetet med romsk inkludering, samt fortsätta utveckla strategisk informations- och kunskapsspridning.

I den *nationella kartläggningen* angav 27 kommuner att de arbetar utifrån regeringens strategi för romsk inkludering. Av dessa kommuners enkätsvar är det dock enligt Länsstyrelsens bedömning tveksamt om åtta av kommunerna verkligen arbetat med frågan under 2017.

De vanligaste verksamhetsområdena som kommunerna uppgav att de arbetat med under 2017 var utbildning (19 kommuner) och kultur och språk (19 kommuner), följt av civila samhällets organisering (17 kommuner) och arbete (15 kommuner). De tre vanligaste insatserna bland kommunerna var samråd/systematisk dialog med romska representanter, samarbetet med romska representanter/föreningar (ej samråd), samt

information/kompetensutveckling för personal i kommunen om strategin för romsk inkludering.

14 kommuner angav att de har haft romska brobyggare anställda i arbetet med romsk inkludering under 2017.¹ Totalt handlade det om 37 brobyggare, varav en majoritet var män.

Av redovisningen framgår hur utvecklingskommunerna har beaktat *de övergripande principerna i strategin*; mänskliga rättigheter och icke-diskriminering, långsiktig struktur i den kommunala förvaltningen, romers delaktighet och inflytande i arbetet, prioriterade målgrupper (socialt utsatta, kvinnor, barn och unga). Utmaningar i kommunernas arbete under 2017 har bland annat varit att nå ut till romer, till samtliga romska grupper och utanför redan etablerade kontakter, samt att få kommunen att ta ansvar för arbetet.

Myndigheters och utvecklingskommuners *insatser finns inom alla strategins verksamhetsområden*; arbete, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt organisering. I utvecklingskommunerna har insatser under året bland annat bestått i att utbilda romska hälsoinspiratörer, arbeta med enskilt stöd till romer i kontakt med myndigheter, brobygggarverksamhet i arbetsmarknadsverksamheter, samverkan inom kommunen och med andra myndigheter, stöd till romska föreningar, föreläsningar om romsk historia, kultur och livsvillkor i olika kommunala verksamheter, insatser för att öka intresse för och kvaliteten i modersmålsundervisning i romani chib, teaterföreställning Katitzi för grundskoleelever, läxläsning, med mera. De myndigheter som under 2017 hade uppdrag inom strategin och vilkas arbete ingår i redovisningen är Arbetsförmedlingen, Skolverket, Boverket, Socialstyrelsen, Kulturrådet, Institutet för språk och folkminnen och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF).

Länsstyrelsen gör sammanfattningsvis följande övergripande bedömningar utifrån erfarenheterna av insatserna i arbetet med strategin för romsk inkludering under 2017:

- Det är dags att få med fler kommuner i arbetet med romsk inkludering
- Det är krävande att skapa legitimitet för arbetet i kommuner
- Romers delaktighet och inflytande kräver ett långsiktigt arbete med relationer
- Det civila samhället är nyckelaktörer
- Det pågår intensivt arbete inom många områden men det är svårt att nå fram till och engagera utbildningsförvaltningar i arbetet, bostadsfrågorna är nedprioriterade i kommunerna och Arbetsförmedlingens konkreta insatser behöver nå ut till lokala kontor.

¹ En romsk brobyggare är en person mer romsk språk- och kulturkompetens, som vanligen arbetar med att minska den ömsesidiga förtroendeklyftan som kan finnas mellan romer och olika samhällsinstitutioner.

- Det finns en risk att uppföljningar och utvärderingar av arbetet inom strategin överlappar varandra och *överbelastar systemet* eftersom det är ett begränsat antal kommuner, tjänstemän och föreningar som arbetar utifrån strategin. Hur arbetet med strategin ska följas upp framöver, av vem och när, behöver enligt Länsstyrelsen ses över.

Utifrån bedömningarna föreslår Länsstyrelsen att regeringen:

- ser över möjligheten att utforma ett nytt statsbidrag för kommuners arbete med romsk inkludering. Statsbidraget bör vara långsiktigt, likt det som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområde för finska, samiska och meänkieli,
- ökar resurserna för stöd till kommuner, antingen genom en förstärkt finansiering till Länsstyrelsen, eller genom att samtliga länsstyrelser får uppdrag och resurser att vara ett regionalt stöd i arbetet med strategin för romsk inkludering,
- tillskjuter ytterligare ekonomiska resurser till Länsstyrelsens arbete med att sprida kunskap och information om arbetet med romsk inkludering, i enlighet med förslag i redovisning av tidigare uppdrag,²
- förstärker finansieringen av MUCFs pågående regeringsuppdrag att arrangera erfarenhetsutbyte och utbildning i föreningsteknik för romska organisationer,
- öka anslaget till det statsbidrag som MUCF fördelar till hälsofrämjande insatser riktade till romer,
- höjer organisationsbidraget till riksorganisationer som företräder nationella minoriteter.³

För att stämma av Länsstyrelsens bedömningar och förslag genomförde vi ett samrådsmöte med bland annat romska riksorganisationer och föreningar. Deltagarna instämde i majoriteten av myndighetens förslag. Däremot hade de synpunkter på förslaget om att fler kommuner behöver påbörja ett arbete för romsk inkludering. De ansåg istället att det behövs mer resurser till det pågående arbetet innan fler kommuner engageras.

² Länsstyrelsen i Stockholms län; Slutredovisning av uppdrag att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering. Dnr 106-33970-2016.

³ Förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter.

Inledning

Den 16 februari 2012 överlämnade dåvarande regering skrivelsen *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032* till riksdagen. Strategin utgår från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framförallt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering. Romers deltagande och inflytande bör genomgående säkerställas i strategin. Insatserna ska ingå i myndigheters och kommuners ordinarie verksamhet.⁴

Den tjugoåriga strategin görs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Det övergripande målet är att *den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom*. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen.

År 2017 gick arbetet med den tjugoåriga strategin för romsk inkludering in på sitt sjätte år. De fem så kallade utvecklingskommunerna fortsatte sitt arbete, liksom myndigheterna med särskilda regeringsuppdrag.⁵

Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan 2012 i uppdrag att samordna och följa upp insatser inom den långsiktiga strategin för romsk inkludering. Detta är Länsstyrelsens femte årsrapport inom ramen för detta uppdrag.

Underlag som rapporten bygger på

Rapporten grundar sig på enkätdata från den nationella kartläggningen av kommuners arbete samt på de fem utvecklingskommunernas redovisningar till Länsstyrelsen.⁶ Länsstyrelsen grundar även årsrapporten på löpande uppföljning med kommuner samt samråd med romer. Övrig rapportering som Länsstyrelsen grundar rapporten på är redovisningar från myndigheterna Arbetsförmedlingen, Boverket, Kulturrådet, Institutet för språk och folkminnen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Skolverket och Socialstyrelsen avseende deras uppdrag inom ramen för strategin.

⁴ Regeringens skrivelse 2011/12:56: En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032.

⁵ Regeringen beslutade under våren 2016 att ge stöd till fem så kallade utvecklingskommuner som ska bedriva utvecklingsarbete: Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala.

⁶ Borås stad; Delredovisning Romsk inkludering 2017, Gävle kommuns utvecklingsverksamhet för romsk inkludering under 2017, dnr. 16KS158-9, Haninge kommun; Rapport romsk inkludering – Verksamhetsår 2017, Stockholms stad; Rapport om Stockholms stads andra år som utvecklingskommun för romsk inkludering, Uppsala kommun; Återrapport till Länsstyrelsen i Stockholms län avseende Uppsala kommun som utvecklingskommun för romsk inkludering 2017, dnr SCN-2016-0229.

Denna rapport fokuserar på insatser som har genomförts under 2017. Vi tar dock även översiktligt upp insatser som genomförts under början av 2018 samt planerade insatser, i den mån kommuner och myndigheter har redovisat detta.

Rapportens disposition

Rapporten inleds med ett avsnitt om Länsstyrelsens arbete med samordnings- och uppföljningsuppdraget. I avsnittet därpå redovisar vi resultatet av den nationella kartläggningen av kommuners arbete med romsk inkludering. Därefter följer ett avsnitt om hur utvecklingskommunerna beaktar de övergripande principerna i strategin för romsk inkludering. Därpå följer en redovisning av utvecklingskommuners och myndigheters insatser inom strategins olika verksamhetsområden. I näst sista avsnittet sammanfattar vi Länsstyrelsens bedömningar och förslag. Det sista avsnittet i rapporten innehåller en redogörelse för synpunkter angående Länsstyrelsens bedömningar och förslag som framfördes på ett möte med romska representanter i mars 2018.

Länsstyrelsens arbete med samordning och uppföljning 2017

Under 2017 har Länsstyrelsen haft fyra regeringsuppdrag inom strategin för romsk inkludering.⁷ Inom det övergripande samordnings- och uppföljningsuppdraget ska Länsstyrelsen också stödja kommuner att utveckla arbetssätt och metoder. Myndigheten har också haft ett särskilt uppdrag *att ge stöd till romska hälsoinspiratörer*. Detta uppdrag slutredovisade Länsstyrelsen i början av 2018, liksom uppdraget *att sprida kunskap från arbetet för romsk inkludering*.⁸ Det fjärde regeringsuppdraget, *att göra en nulägesbeskrivning i kommuner med verksamhet för romsk inkludering*, ska Länsstyrelsen redovisa under hösten 2018.

Länsstyrelsen är med sitt nationella, övergripande uppdrag en central aktör i strategin för romsk inkludering. Uppdraget är brett och riktar sig till såväl kommuner som myndigheter. Samtidigt ska romer vara delaktiga och ha inflytande även i Länsstyrelsens arbete.

Insatser under 2017

Nationell kartläggning av kommuners arbete

För att få en bild av hur många kommuner som på något sätt arbetar utifrån strategin för romsk inkludering valde Länsstyrelsen att ta med nio frågor i enkäten som går ut till alla kommuner i uppföljningen av tillämpningen av lagen om nationella minoriteter. Vi ställde även frågor om kommunernas samordning, styrning, uppföljning och riktade insatser i arbetet. Resultatet av denna enkätuppföljning redovisas nedan i denna rapport.

Uppföljningsmöten med kommuner och myndigheter

I syfte att följa upp insatser har Länsstyrelsen deltagit i möten med framförallt utvecklingskommuner. Tillsammans med Regeringskansliet besökte Länsstyrelsen under våren 2017 samtliga utvecklingskommuner. Länsstyrelsen har också varit med på uppföljningsmöten i kommuner som Skolverket och Socialstyrelsen anordnat, samt deltagit i de två seminariedagar som samma myndigheter har anordnat för samtliga kommuner som anställt personer som deltar i brobyggartutbildning på Södertörns högskola (se nedan i avsnittet om *utbildning*).

Vid behov har Länsstyrelsen också haft uppföljningar med enskilda utvecklingskommuner samt med andra statliga myndigheter.

⁷ Regeringsbesluten Ku2015/03037/DISK, Ku2016/01676/DISK, Ku2016/01971/DISK, Ku2017/01295/DISK

⁸ Länsstyrelsen i Stockholms län; Slutredovisning av uppdrag om stöd till utbildning av romska hälsoinspiratörer 2016–2017, dnr 106-25810-2016 samt Slutredovisning av uppdrag att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering 2016–2017, dnr 106-33970-2016.

Lärandeträffar med utvecklingskommuner

Länsstyrelsen har som ett stöd till de kommuner som har statsbidrag för att bedriva utvecklingsarbete utifrån strategin regelbundet anordnat så kallade *lärandeträffar*. Lärandeträffarna har till syfte att vara forum för kunskaps-spridning och erfarenhetsutbyte mellan dessa kommuner. Kommunerna avgör själva vilka från respektive kommun som ska delta i lärandeträffarna (vilka tjänstemän, eventuella samrådsrepresentanter) men Länsstyrelsen har av praktiska skäl haft en begränsning i antalet deltagare från respektive kommun om 3 personer. Relevanta myndigheter och romska sakkunniga bjuds även in till träffarna, utifrån behov.

Under 2017 har Länsstyrelsen tillsammans med utvecklingskommunerna anordnat fem lärandeträffar förlagda i Stockholm, Uppsala, Borås samt Gävle. Lärandeträffarna har haft olika teman som har beslutats av gruppen gemensamt (föreningsarbete och civila samhället, skola och utbildning samt ungdoms- och hälsofrågor), och bland annat har Skolverket och Folkhälsomyndigheten deltagit i träffarna vid olika tillfällen.

I början av 2017 anordnade Länsstyrelsen en studieresa till Helsingborg kommun (tidigare pilotkommun) för utvecklingskommunerna.

Löpande kontakter, information och rådgivning

Det är vanligt att kommuner, myndigheter, representanter för romska organisationer och föreningar, samt enskilda personer kontaktar Länsstyrelsen med frågor om strategin för romsk inkludering. Det kan till exempel handla om personer som vill att den kommun de bor i ska påbörja ett arbete utifrån strategin. Det kan också handla om en kommun som vill påbörja ett arbete och vill veta mer om hur de kan gå tillväga eller en myndighet som ska anordna ett samråd med romska representanter.

Länsstyrelsen försöker så långt det är möjligt svara upp mot detta behov.

Föreläsningar och annan information

Under året har Länsstyrelsen efter förfrågan, föreläst om strategin för romsk inkludering i utvecklingskommuner och tidigare pilotkommuner.

Myndigheten har också föreläst om strategin för länsstyrelsernas nätverk för frågor om nationella minoriteter och mänskliga rättigheter, samt för tjänstemän som arbetar som samordnare i kommuner som tillhör ett förvaltningsområde för finska, samiska eller meänkieli.

Samrådsmöten och dialog med romska representanter

Samrådsmöten är en viktig del i Länsstyrelsens arbete med att ge romer delaktighet och inflytande i myndighetens arbete. Länsstyrelsen har som mål att anordna minst tre samrådsmöten med romska representanter årligen.

Myndigheten använder ibland benämningen *romskt forum* när vissa specifika frågor ska avhandlas, till exempel i samband med årsrapporten.

Under 2017 har Länsstyrelsen sett över principerna för vilka som ska bjudas in till samrådsmöten och romska forum. Ambitionen har varit att genom samrådet nå ut så brett som möjligt. Länsstyrelsen vill också ta hänsyn till de i strategin prioriterade målgrupperna kvinnor och barn/unga. Samtidigt finns praktiska begränsningar för hur många deltagare som kan vara med för att mötet ska kunna genomföras på ett så bra sätt som möjligt. Av praktiska skäl har vi beslutat att högst två representanter från respektive följande organisationer/föreningar/utvecklingskommuner erbjuds möjlighet att delta i mötena:

- Organisationer som får statsbidrag som riksorganisation av Länsstyrelsen,
- Organisation/förening som får statsbidrag som ungdomsorganisation eller kvinnoorganisation av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF),
- Förenings-/samrådsrepresentanter från de (fem) kommuner som har statsbidrag för utvecklingsverksamhet för romsk inkludering under 2017,
- Föreningar som Länsstyrelsen har samarbetet med.

När Länsstyrelsen tog upp dessa principer för diskussion vid ett samrådsmöte framkom kritik mot att föreningar som är små och endast har en begränsad verksamhet får delta på mötena. Kritikerna menade att riksorganisationerna har en betydligt bredare erfarenhet, och representerar fler genom sin större storlek och (i vissa fall) spridning i landet. Länsstyrelsen har dock beslutat att hålla fast vid dessa principer för att få en bredd i sina kontakter.

Under 2017 genomförde Länsstyrelsen ett gemensamt samråd i maj med de romska, judiska, tornedalska och sverigefinska minoriteternas riksorganisationer. I november genomförde vi ett samrådsmöte med den romska minoriteten med inbjudna utifrån principerna ovan. Ett planerat samrådsmöte i samband med årsrapporten i april fick tyvärr ställas in på grund av resursbrist. Som kompensation erbjöd vi då ett skriftligt remissförfarande och skickade ut ett utkast av årsrapporten till de som ville ta del av den.

Utbildningsdag för romska föreningar

I oktober anordnade Länsstyrelsen tillsammans med MUCF en utbildningsdag i föreningsteknik, rättigheter för nationella minoriteter och strategin för romsk inkludering, i samarbete med de romska föreningarna É Romani Glinda, Trajosko Drom och Romska ungdomsförbundet. Utbildningen vände sig till romska föreningsrepresentanter, eller personer som var på väg att starta en förening. Bakgrunden till utbildningsdagen var dels MUCF:s pågående arbete med att stötta romska föreningar, men även påstötningar från É Romani Glinda om behovet av utbildning för de nationella minoriteterna om rättigheter och lagstiftning (se mer nedan i avsnittet om *organisering*).

Myndighetssamordning

När det gäller samordning av statliga myndigheter är det främst i uppdraget om att göra en nulägesbeskrivning som Länsstyrelsen har en sådan funktion.

Inför att Regeringskansliet skulle formulera uppdraget att ta fram en nulägesbeskrivning Länsstyrelsen, på Regeringskansliets anmodan, fram ett pm med förslag på inriktning av arbetet med nulägesbeskrivningen. Underlaget togs fram tillsammans med de samverkande myndigheterna (som också skulle få uppdrag om att göra nulägesbeskrivningar inom sina respektive områden).

Länsstyrelsen har under 2017 samordnat arbetsgruppen med myndigheter och romska sakkunniga, samt samordnat och administrerat datainsamlingen med romer intervjuer i fem kommuner.⁹

Länsstyrelsen har under året även bistått olika utredningar (Statskontorets pågående utvärdering om styrningen av strategin för romsk inkludering samt Kulturdepartementets utredning om ett nationellt romskt center) med information om pågående insatser inom området. Vi har även förmedlat kontakt mellan utredningarna och de romska sakkunniga/samrådspersoner som vi arbetar med.

Kort om insatser i uppdraget att sprida kunskap

Länsstyrelsen har under 2016–2017 haft i uppdrag att sprida kunskap från arbetet för romsk inkludering.¹⁰ Utifrån uppdraget har myndigheten bland annat genomfört insatser för att öka kunskapen om hur ett rättighetsbaserat arbetssätt kan användas i verksamhet för romsk inkludering. Inom denna del av uppdraget har Länsstyrelsen upphandlat ett processtöd som myndigheten har erbjudit utvecklingskommunerna att ta del av.¹¹

Länsstyrelsen har även distribuerat och spridit utbildningsmaterialet *Antiziganismen i Sverige*, som Kommissionen mot antiziganism tog fram.

Länsstyrelsen har spridit information om arbetet för romsk inkludering på bland annat webbplatsen minoritet.se, där en samlingssida för romsk inkludering upprättades. Samlingssidan har bidragit till att myndigheten kan sätta frågor om romsk inkludering i ett tydligare sammanhang.

Vidare har myndigheten under året stöttat projektet *Unga romska ambassadörer för romsk inkludering* som Romska ungdomsförbundet driver. Myndigheten har bland annat bistått med utbildning om romsk inkludering för ungdomarna samt försett dem med utbildningsmaterial.

Slutligen har romsk media utgjort en viktig del i myndighetens arbete med att sprida information om olika insatser och aktiviteter.¹²

⁹ Kommunerna där intervjuer med romer har genomförts är Gävle, Haninge, Linköping, Göteborg och Helsingborg.

¹⁰ Regeringsbeslut Ku2016/01971/DISK

¹¹ Emerga Consulting AB har stått för processtödet till utvecklingskommunerna genom workshops, föreläsningar, stöd per telefon och lärandeträffar.

¹² För mer information om uppdraget, se Länsstyrelsen i Stockholms län; Slutredovisning av uppdrag att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering. Dnr 106-33970-2016.

Kort om insatser i uppdraget om romska hälsoinspiratörer

Länsstyrelsen har 2016–2017 haft i uppdrag att ge stöd till utbildning av romska hälsoinspiratörer.¹³ I genomförandet av uppdraget har Länsstyrelsen samarbetat med Romska ungdomsförbundet som har haft huvudansvaret för planering och genomförande av utbildningen, rekrytering av utbildare och deltagare samt förankring av insatsen hos lokala romska föreningar över hela landet. Länsstyrelsen har huvudsakligen ansvarat för finansieringen samt förankringen av satsningen bland kommuner, regioner och landsting. Gävle kommun och Stockholm Stadsmissions ungdomsmottagning har varit samarbetsparter i projektet under 2017. Se mer om projektet i Gävle nedan i avsnittet om *hälsa, social omsorg och trygghet*. Länsstyrelsen har i slutredovisningen av uppdraget gjort bedömningen att det finns behov av en fortsatt satsning på romska hälsoinspiratörer, samt att landstingens/regionernas roll i arbetet med att förverkliga strategin för romsk inkludering behöver tydliggöras och stärkas.¹⁴

Erfarenheter: utmaningar och framgångar i arbetet

2017 har präglats av en stor aktivitet på många håll. Flera utredningar har pågått, utvecklingskommunerna har kommit igång på allvar, myndigheter har arbetat med gamla och nya uppdrag. Att i detta läge ha rollen som *spindel i nätet* ställer enligt Länsstyrelsens erfarenhet stora krav på flexibilitet. Begränsade resurser och personalomsättning försvårar sådan flexibilitet och Länsstyrelsen har under året behövt göra prioriteringar som inneburit att vissa insatser som varit önskvärda inte har kunnat genomföras som planerat, bland annat följande:

- samråd om Länsstyrelsens årsrapport för 2016. Mötet ställdes in på grund av resursbrist som uppstod vid personalomsättning.
- kontinuerliga uppföljningar/avstämningar med samtliga statliga myndigheter som har uppdrag inom strategin. Avstämningar har genomförts sporadiskt med vissa myndigheter.
- särskilda möten/seminarier för det kommunala nätverket. Länsstyrelsen har sedan flera år tillbaka ett nätverk med cirka 25 kommuner. Vi bjöd in dessa kommuner till en konferens i Malmö i september, men i övrigt har vi inte anordnat några samordnade aktiviteter för nätverket.
- spridningsaktiviteter av det rättighetsbaserade arbetssättet till det kommunala nätverket. Eftersom det skriftliga metodstödet som konsulten tog fram var klart först i januari 2018 har vi valt att skjuta på dessa aktiviteter.

¹³ Regeringsbeslut Ku2016/01676/DISK

¹⁴ Länsstyrelsen i Stockholm; Slutredovisning av uppdrag om stöd till romska hälsoinspiratörer 2016–2017. Dnr 106-25810-2016.

- deltagande på möten med EURoma Network.¹⁵ Länsstyrelsen har i flera år deltagit i nätverket, i Regeringskansliets ställe, något som har varit bra som omvärldsbevakning och kompetensutveckling i vårt arbete. Detta har dock inte varit möjligt i år.

Räcka till som stöd för kommuner

Utvecklingskommunerna har uttryckt att de har behov av att diskutera, reflektera och utbyta erfarenheter om arbetet i stort, om olika metoder och arbetssätt, hinder och utmaningar i arbetet. De önskar att Länsstyrelsen kan skapa tillfällena för detta. De har även behov av övergripande information om arbetet med romsk inkludering. Samtidigt har vi fått signaler under året om att andra kommuner också efterfrågar mer stöd och information i sitt arbete med romsk inkludering.

Länsstyrelsen ser att spridning av information är en central del i myndighetens olika uppdrag för romsk inkludering. Det är för Länsstyrelsens del en utmaning att få en balans mellan generell information via webb och annat, och möten för uppföljning och erfarenhetsutbyte. Samt att utveckla detta arbete med nya informationssätt, plattformar och möteskoncept.

Goda erfarenheter av samverkan

Bland de goda erfarenheterna från årets arbete vill vi lyfta samverkan med andra myndigheter och med romska organisationer. Exempel på detta är utbildningsdagen för föreningar som vi anordnade med MUCF och olika samarbeten med Romska ungdomsförbundet. Det är en nödvändighet utifrån Länsstyrelsens uppdrag och förutsättningar att samverka med andra.

Inriktning på arbetet 2018

Under 2018 kommer Länsstyrelsen att inkludera det kommunala nätverket i möten för erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning om arbetet med romsk inkludering. Preliminärt planerar vi att anordna två *erfarenhetsdagar* under året, med en primär målgrupp om tjänstemän i kommuner i vårt nätverk (tidigare pilotkommuner, utvecklingskommuner och andra kommuner som är intresserade av frågan).

När det gäller lärandeträffar med utvecklingskommunerna har vi kommit överens om att kommunerna tar ansvar för att anordna sådana träffar under året, men att Länsstyrelsen medverkar vid dem.

Vi kommer också att arbeta vidare med att färdigställa ett metodstöd i rättighetsbaserat arbetssätt i arbetet för romsk inkludering, samt fortsätta utveckla strategisk informations- och kunskapsspridning i övrigt.

¹⁵ The European Network on Roma Inclusion under ESI Funds, EURoma Network. Nätverket samlar myndigheter med ansvar för policy i romska frågor och myndigheter som ansvarar för Europeiska socialfonden, samt EU kommissionen. Syftet är att förbättra användandet av Europeiska socialfonden i arbetet med romsk inkludering.

Länsstyrelsens uppfattning är att vår uppföljning, såväl den löpande som skriftliga i denna årsrapport, med nuvarande resurstilldelning behöver nedprioriteras i förhållande till stödjande och kunskapsspridande insatser under 2018. Vi återkommer om detta i avsnittet med våra bedömningar och förslag.

Nationell kartläggning av kommuners arbete med romsk inkludering

Om enkäten

Länsstyrelsen och Samtinget genomför vart tredje år en uppföljning av utvecklingen inom de minoritetspolitiska delområdena; diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

Länsstyrelsen valde inför 2017 års uppföljning att i den enkät som gick till samtliga kommuner ta med nio frågor om arbetet med romsk inkludering. Enkäten gick ut i november 2017.

Samtliga kommuner som ingår i ett förvaltningsområde (75 kommuner) svarade på enkäten.¹⁶ För kommuner utanför förvaltningsområdena var svarsfrekvensen 47 procent (102 kommuner), vilket var en ökning sedan förra uppföljningen. Den totala svarsfrekvensen för enkätuppföljningen var 61 procent.

Nedan redovisar vi svaren från de kommuner som i enkäten angivit att de arbetar utifrån regeringens strategi för romsk inkludering.¹⁷

27 (?) kommuner arbetar utifrån strategin för romsk inkludering

27 kommuner svarade ja på frågan om de arbetar utifrån strategin för romsk inkludering, 144 kommuner svarade nej. Detta ger en svarsfrekvens på 59 procent för frågorna om romsk inkludering.¹⁸ De kommuner som svarade ja framgår av tabellen nedan.

¹⁶ Utöver grundskyddet i lagen (2009:724) för nationella minoriteter och minoritetsspråk finns särskilda rättigheter som gäller i förvaltningsområden för samiska, finska och meänkieli. Dessa omfattar rätten att använda språken i kontakt med myndigheter och rätt till förskola och äldreomsorg på språken. 2018 ingår 81 kommuner och 15 landsting/regioner i förvaltningsområdena. När enkäten genomfördes 2017 ingick 75 kommuner i ett förvaltningsområde.

¹⁷ Uppföljningens resultat i sin helhet finns i Länsstyrelsen i Stockholms län; Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Minoritetspolitikens utveckling 2017.

¹⁸ De kommuner som svarade nej på den första frågan om romsk inkludering fick inte de efterföljande frågorna. I bortfallet av kommuner som svarat på frågorna om romsk inkludering finns bland andra Luleå, tidigare pilotkommun för romsk inkludering.

Tabell 1. Kommuner som angav att de arbetar utifrån regeringens strategi för romsk inkludering.

Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3
Borås	Botkyrka	Fagersta
Gävle	Eskilstuna	Falköping
Göteborg	Norrköping	Lomma
Haninge	Skellefteå	Malung Sälen
Helsingborg	Sundsvall	Mullsjö
Linköping	Södertälje	Tranemo
Malmö	Umeå	Upplands Bro
Stockholm	Upplands Väsby	Strängnäs
Uppsala	Västerås	
	Örebro	

Kommunerna har i tabellen grupperats utifrån Länsstyrelsens tidigare kännedom om dessa kommuners arbete med strategin för romsk inkludering, samt deras uppgifter i enkäten.

Grupp ett i tabellen är tidigare pilotkommuner och nuvarande utvecklingskommuner. Den andra gruppen består av kommuner som 2016 ansökte om att bli utvecklingskommun, samt kommuner som ingår i Länsstyrelsens kommunala nätverk. Flera av kommunerna i grupp ett och två har eller har haft deltagare i utbildningen för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens som Södertörns högskola anordnar, samt har tagit del av Socialstyrelsens riktade stödinsatser (se nedan i avsnitten om *utbildning* respektive *hälsa, social omsorg och trygghet*).

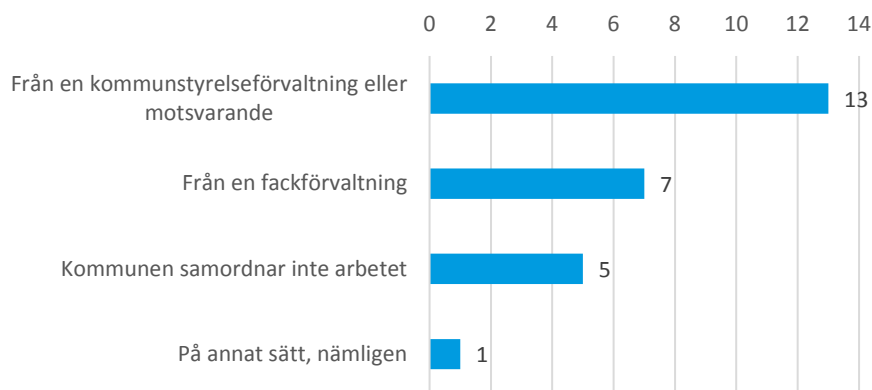
Kommunerna i grupp tre var okända för Länsstyrelsen som kommuner som arbetar med strategin. Vid en närmare granskning av enkätsvaren från dessa kommuner framstår det dock som oklart *om* och *hur* dessa kommuner arbetat med frågan under 2017. Flera av kommunerna har inte svarat på någon av enkätens andra frågor om arbetet med romsk inkludering. De förefaller inte heller ha arbetat utifrån en av strategins mest centrala principer, den om romers delaktighet och inflytande.¹⁹ Vår slutsats är därför att det är tveksamt om kommunerna i grupp tre har arbetat utifrån strategin för romsk inkludering under 2017. Bakom deras jakande svar kan ligga missförstånd eller okunskap om vad strategin innebär, alternativt rena misstag. Länsstyrelsen har dock inte följt upp svaren med respektive kommun varför det är svårt att med säkerhet avgöra vad som ligger bakom.

¹⁹ Ingen av kommunerna i grupp tre har i enkätsvaren uppgett att de under 2017 har haft samråd/systematisk dialog med romska representanter om arbetet med romsk inkludering, att de har samarbetat med romska representanter/föreningar (ej samråd) eller haft romska brobyggare anställda i arbetet med romsk inkludering.

Samordning, styrning och uppföljning

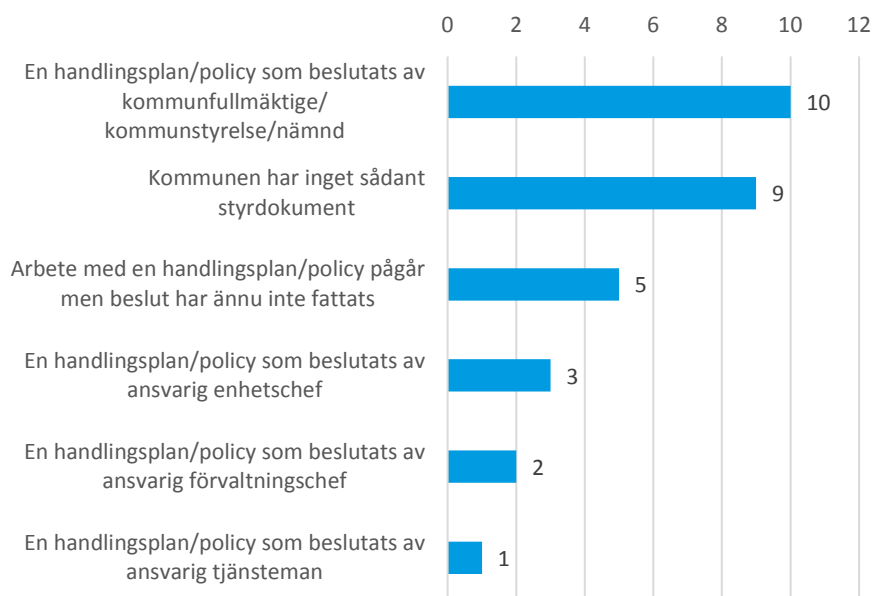
I enkäten ställde vi frågor om var i organisationen samordningen sker, vilka styrdokument kommunen har för arbetet med romsk inkludering och på vilken nivå i kommunen arbetet följs upp. Svaren framgår nedan.

Diagram 1. Antal kommuner som angav varifrån samordning av arbetet med romsk inkludering sker.

Den vanligaste organiseringen av samordningen är en kommunstyrelseförvaltning eller motsvarande, alltså en övergripande central enhet i kommunen, vilket 13 av kommunerna uppgav (se diagram 1). Näst vanligast är en fackförvaltning (sju kommuner), och vanligast bland dessa är en arbetsmarknads/arbetslivsförvaltningen eller motsvarande, eller en socialförvaltning. Fem kommuner samordnar inte arbetet, och en kommun angav en annan oklar form av kommunalenhet än alternativen. En kommun svarade inte.

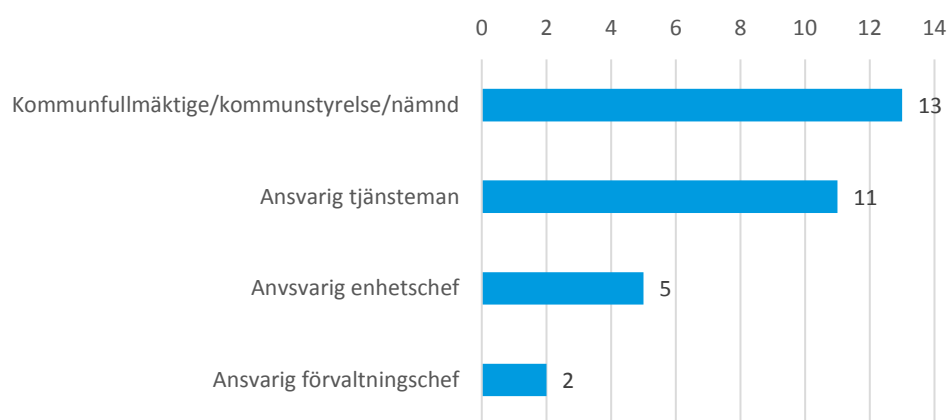
Diagram 2. Antal kommuner som angav att de har olika styrdokument för arbetet med romsk inkludering.

Som framgår av diagram 2 uppgav flest kommuner (10) att de har en handlingsplan eller policy som kommunfullmäktiga/kommunstyrelsen eller nämnd har fattat beslut om. Det är kommuner i grupp ett och två i tabell 1 som har svarat detta. Fem kommuner uppgav att arbete med en handlingsplan/policy pågår men att kommunen ännu inte fattat beslut om en sådan. Några kommuner (sex) svarade att kommunen fattat beslut om en handlingsplan/policy längre ner i kommunens hierarki (enhetschef, förvaltningschef eller tjänsteman). Nio kommuner uppgav att de inte har något sådant styrdokument. De flesta av dessa kommuner finns i grupp tre i tabell 1.

Av utvecklingskommunerna var det endast Borås som angav att staden har en handlingsplan/policy som beslutats på politisk nivå i kommunen. I Stockholm och Gävle pågick arbete med en handlingsplan/policy, i Uppsala hade enhetschef fattat beslut om handlingsplan/policy, och Haninge uppgav att kommunen inte har något sådant styrdokument för arbetet.

Diagram 3. Antal kommuner som angav att arbetet med romsk inkludering följs upp på olika nivåer i kommunen.

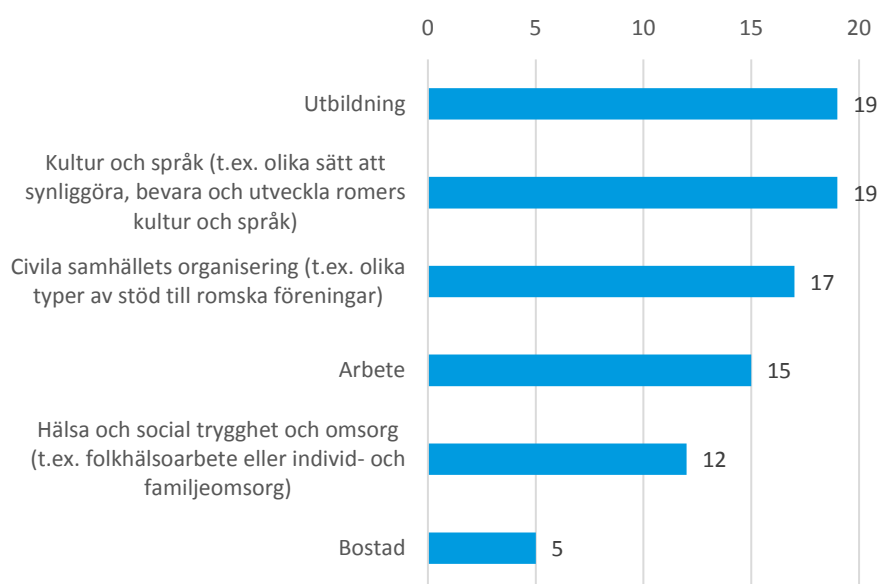
Svaren på frågan på vilken nivå i kommunen arbetet med romsk inkludering följs upp visar att kommunfullmäktige/kommunstyrelse/nämnd är den vanligaste nivån för uppföljning, vilket 13 kommuner uppgav, följt av ansvarig tjänsteman (11 kommuner), enhetschef (fem kommuner) och förvaltningschef (två kommuner). Det är vanligt att de kommuner som svarat på denna fråga (23 av 27 kommuner) följer upp arbetet på flera nivåer i kommunen.

Alla utom en utvecklingskommun uppgav att arbetet följs upp på den politiska nivån i kommunen (kommunfullmäktige/ kommunstyrelse/nämnd). Uppsala angav att arbetet följs upp på enhetschefsnivå.

Utbildning och kultur och språk vanligaste områdena

En fråga i enkäten handlade om vilka verksamhetsområden i strategin som kommunerna arbetar med. Resultatet framgår av diagram 4 nedan.

Diagram 4. Antal kommuner som angav att de under 2017 har arbetat med olika verksamhetsområden i strategin för romsk inkludering.

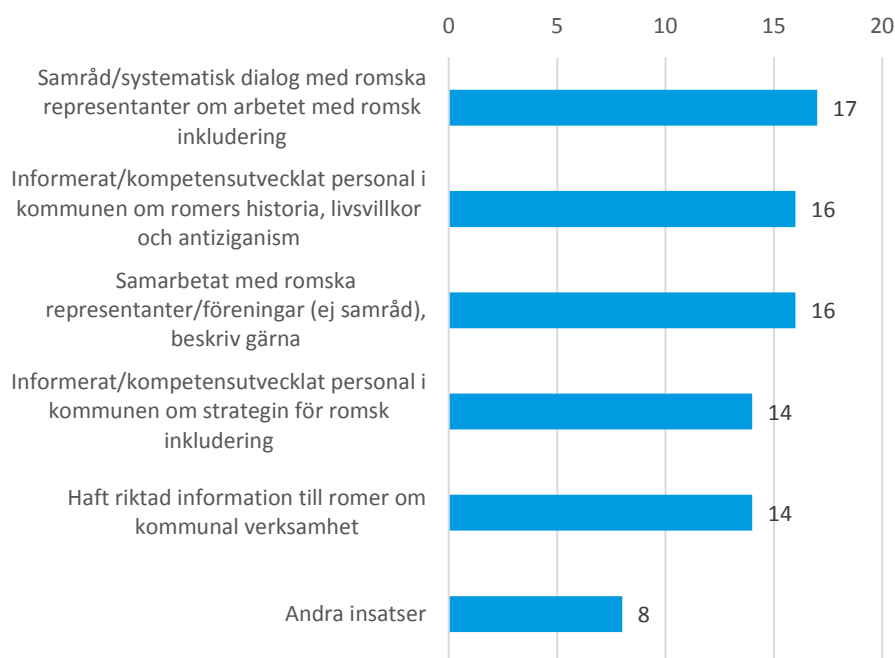
Arbete och utbildning är prioriterade områdena för statliga insatser i strategin, och rättigheter kopplade till kultur och språk samt civila samhället är centrala i arbetet med nationella minoriteter generellt. Detta avspeglar sig i de verksamhetsområden som kommunerna angett att de arbetar med. De vanligaste verksamhetsområdena är utbildning (19 kommuner) och kultur och språk (19 kommuner), följt av civila samhällets organisering (17 kommuner) och arbete (15 kommuner). Därefter kommer hälsa, social omsorg och trygghet. Minst vanligt är det att kommunerna arbetat med bostadsfrågor.

22 kommuner har angett att de arbetat inom ett eller flera av de sex verksamhetsområdena. De fem kommuner som inte har angett något område finns i kommungrupp tre i tabell 1. Fem kommuner (Linköping, Göteborg, Västerås, Uppsala och Malmö) uppgav att de har arbetat med samtliga verksamhetsområden i strategin.

Insatser i arbetet

Länsstyrelsen ställde en fråga i enkäten om vilka insatser kommunen genomfört i arbetet med romsk inkludering under 2017. Kommunernas svar framgår av diagram 5 nedan.

Diagram 5. Antal kommuner som angav att de under 2017 har genomfört olika insatser i arbetet med romsk inkludering.

17 kommuner svarade att de har haft samråd och/eller systematisk dialog med romska representanter om arbetet med romsk inkludering. De näst vanligaste insatserna var information/kompetensutveckling för personal i kommunen om romers historia, livsvillkor och antiziganism, samt samarbete (ej samråd) med romska representanter/föreningar. 16 kommuner angav dessa två svarsalternativ. När det gäller samarbeten med romska representanter uppgav kommuner bland annat olika typer av stöd till föreningar, kulturaktiviteter, samarbete i en arbetsgrupp för romsk inkludering och kunskaps-/informationsspridning.

14 kommuner angav att de informerat personal i kommunen om strategin för romsk inkludering, och lika många att de haft riktad information till romer om kommunal verksamhet. Andra insatser som kommuner uppgav att de genomfört under året var till exempel samhällsvägledning för romer, påbörjat nätverkande med romer för att skapa en samrådsgrupp samt arbete med en handlingsplan för romsk inkludering.

Totalt svarade 21 av 27 kommuner på denna fråga. De sex kommuner som inte svarade finns samtliga i grupp tre i tabell 1.

37 brobyggare i 14 kommuner

I enkäten ställde Länsstyrelsen frågan om kommunen under 2017 hade haft romska brobyggare anställda i arbetet med romsk inkludering.²⁰

14 kommuner angav att de hade haft romska brobyggare anställda i arbetet med romsk inkludering under 2017. Totalt handlade det om 37 brobyggare, varav 22 män, 13 kvinnor och ytterligare två personer där kommunen inte angivit om de är män eller kvinnor. Den vanligaste verksamheten som brobyggarna arbetade inom var utbildning men även socialtjänst och arbetsmarknadsverksamheter var vanliga. Samhällsvägledning och övergripande strategiskt arbete angavs av flera kommuner. En kommun uppgav utsatta EU-medborgare som ett av flera områden som brobyggaren arbetade med.

²⁰ En romsk brobyggare är en person mer romsk språk- och kulturkompetens som vanligen arbetar med att minska den ömsesidiga förtroendeklyftan som kan finnas mellan romer och olika samhällsinstitutioner.

Utvecklingsverksamhet i fem kommuner

2016 beviljade Regeringskansliet fem kommuner bidrag för att medverka i en utvecklingsverksamhet för romsk inkludering: Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala.²¹ Regeringen bedömde att dessa kommuner hade störst utvecklings- och förändringspotential av de 13 kommuner som ansökte om bidrag.²² Bidraget avser 500 000 kronor per år under 2016 och 2017. Under 2017 har samtliga kommuner ansökt om och beviljats förlängning av bidraget i ytterligare två år.

Bidraget ska enligt regeringsbeslutet användas för att bygga upp en struktur i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering inom de områden som utpekats i strategin för romsk inkludering. Utvecklingskommunerna ska bedriva metodutveckling främst inom områdena utbildning, arbetsmarknad, hälsa, socialtjänst, bostad och civilsamhällets organisering. Romers delaktighet och inflytande ska säkerställas i utvecklingsarbetet. Kommunerna ska säkerställa en långsiktighet i arbetet, bland annat genom att integrera utvecklingsarbetet i kommunens ordinarie strukturer och verksamheter.

Redovisningen nedan av utvecklingskommunernas verksamheter inom arbetet med romsk inkludering utgår i huvudsak från kommunernas egna rapporteringar till Länsstyrelsen.

Hur beaktar utvecklingskommunerna de övergripande principerna i strategin?

Mänskliga rättigheter och icke-diskriminering

Strategin för romsk inkludering anger att verksamhetsansvariga myndigheter och kommuner för att uppnå resultat aktivt måste ta ansvar för att i sin ordinarie verksamhet uppmärksamma och säkerställa romers tillgång till sina rättigheter. Arbetet ska ske med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden angående mänskliga rättigheter och med särskilt fokus på principen om icke-diskriminering, samt jämställdhet och barnets rättigheter. Det måste vara långsiktiga åtgärder som kan bidra till att förändra etablerade förväntningar, attityder och strukturer.²³

²¹ Regeringsbeslut 1, Ku2016/00159/DISK.

²² Övriga kommuner som ansökte om bidrag var Botkyrka, Eskilstuna, Skellefteå, Sundsvall, Södertälje, Upplands Väsby, Västerås och Örebro.

²³ Skr. 2011/12:56, sidan 28.

I tidigare utvärderingar av arbetet med strategin framkom bland annat behov av att utveckla ett *rättighetsspråk* och att *arbeta rättighetsbaserat*.²⁴

Länsstyrelserna har tagit fram en metod för hur man kan arbeta rättighetsbaserat, som utgår från tre principer:

1. **Principen om MR-samband**; att belysa verksamheten utifrån konventionerna för mänskliga rättigheter, som redan kan finnas i lagar, instruktioner och andra styrmedel för arbetet.
2. **Principen om rättighetsinnehavarens perspektiv**; att skaffa sig en bild av invånarens möjligheter att använda de rättigheter som påverkas av verksamheten. För att bedöma detta kan man använda såväl övergripande kunskapsunderlag och granskningsrapporter, som samråd och dialog med civila samhället.
3. **Principen om åtgärdsansvar**; att gå från konstaterade brister eller tillkortakommanden i ovanstående punkter, till förbättringsåtgärder inom myndighetens ansvarsområde.²⁵

Borås

Borås stad har ett antal *styrdokument* som helt eller delvis har sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna, till exempel program för ett integrerat samhälle, program för jämställdhet, plan för likabehandling och program för jämställdhetsintegrering. Dessa styrdokument gäller för samtliga nämnder och kommunala bolagsstyrelser. Kommunen håller på att ta fram ett program för nationella minoriteter.

Staden har på olika sätt arbetat för att få in *rättighetsinnehavarnas, romers, perspektiv* i arbetet vilket framgår av avsnitten nedan.

Såväl kommunen som det romska rådet har tagit del av det *processtöd* för rättighetsbaserat arbetssätt som Länsstyrelsen har erbjudit.

Gävle

I Gävle syftar kommunens arbete med romsk inkludering ytterst till att säkerställa att den romska minoriteten ska få sina rättigheter tillgodosedda. Kommunen *arbetar rättighetsbaserat* med romsk inkludering där en central del handlar om att säkerställa att kommunens verksamhet inte stänger ut någon och att alla får tillgång till verksamheten på lika villkor.

Kommunen har *involverat rättighetsinnehavarna* samt börjat identifiera hinder som finns för att romer i Gävle ska få sina rättigheter tillgodosedda. Kommunen har tagit del av det *processtöd* för rättighetsbaserat arbetssätt som Länsstyrelsen har erbjudit.

²⁴ Slutrapport från Emerga, följeforskare i Länsstyrelsens samordningsuppdrag inom arbetet med strategin för romsk inkludering 2013–2015.

²⁵ Länsstyrelserna 2016; Metodstöd för ett rättighetsbaserat arbetssätt.

Arbetet med romsk inkludering ses i Gävle kommun som en del av kommunens arbete med social hållbarhet. Syftet med det kommande *socialhållbarhetsprogrammet* är bland annat att tydligare säkerställa de mänskliga rättigheterna i kommunens arbete, och målsättningarna har formulerats i ett *rättighetspråk*.

Arbetet med icke-diskriminering har i Gävle bland annat handlat om att *samla in kunskap om den diskriminering* som kommunens romer möter. Hur diskriminering påverkar barn och unga har även diskuterats i de så kallade ungdomsdialogerna (se mer nedan i avsnittet om *romers delaktighet och inflytande*). Kommunen arbetar aktivt med kunskapshöjande insatser, och anordnade under året bland annat ett seminarium om mänskliga rättigheter och arbete med antidiskriminering.

Haninge

Det rättighetsbaserade arbetet i Haninge utgår enligt kommunens redovisning från romers erfarenheter och behov:

Vår uppgift som processledare, brobyggare och samordnare är att uppmärksamma diskriminering, värna allas rätt och på sikt ska arbetet leda till att de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Haninge har arbetat med att *öka kunskapen om romer* i kommunen, genom föreläsningar, information på kommunens webbplats (filmer, skriftligt material, sociala medier), som en grund för det rättighetsbaserade arbetssättet. Man har också publicerat *information på romani chib* på webbplatsen, om kommunens verksamheter och de rättigheter som finns inom olika områden.

Haninge har även tagit del av det *processtöd* för ett rättighetsbaserat arbetssätt som Länsstyrelsen har erbjudit.

Stockholm

Mänskliga rättigheter är utgångspunkten i Stockholm stads föreslagna strategi för romsk inkludering.

Under året har staden efter samråd med företrädare för nationella minoriteter, tagit fram ett förslag till stadsövergripande *riktlinjer* för hur arbetet med nationella minoriteters rättigheter ska stärkas. Riktlinjerna ska konkretisera hur lagstiftningen om nationella minoriteters rättigheter kan omsättas i en praktik i stadens olika verksamheter. Förslag till riktlinjer är våren 2018 ute på remiss.

Under året presenterade staden en *rapport* som visar hur stockholmare kan erfara diskriminering. Den utgick från stadens medborgarundersökning och brukarundersökning om upplevd diskriminering. Rapporten tog också upp diskrimineringens påverkan på romers livsvillkor och de negativa effekter som diskrimineringen har. Rapporten har på olika sätt kommunicerats till stadens anställda.

Under året har Stockholm tagit fram en *webbutbildning* om skyddet mot diskriminering. Den riktar sig till stadens verksamheter. Utbildningen tar bland annat upp frågor om rasism och antiziganism. Utbildningen tar också upp skyddet för nationella minoriteters rättigheter.

Uppsala

Det rättighetsbaserade arbetssättet är framskrivet i kommunens *aktivitetsplan* för arbetet med romsk inkludering. Kommunen har också en *handlingsplan* för att främja mänskliga rättigheter och motverka diskriminering och rasism. Under året har Uppsala arbetat med att integrera utvecklingsverksamheten för romsk inkludering med det övergripande arbetet med mänskliga rättigheter i kommunen. Kommunen har tagit del av Länsstyrelsens *processtöd* i rättighetsbaserat arbetssätt.

Uppsala har anordnat *utåtriktade aktiviteter* om diskriminering inom arbetet med romsk inkludering. Antidiskrimineringsbyrån har hållit en föreläsning för romer om rättigheter, diskrimineringslagen och byråns stöd och hjälp. Kommunen uppmärksammade förintelsens minnesdag den 27 januari, genom att bland annat manifesteras mot antiziganism.

Långsiktig struktur i den kommunala förvaltningen

Strategin för romsk inkludering bör så långt som möjligt bedrivas inom ramen för ordinarie verksamheter och strukturer, enligt regeringens skrivelse.²⁶

Borås

Arbetslivsförvaltningen samordnar arbetet med romsk inkludering i Borås. Kommunen har en *styrgrupp* med representanter från förvaltningar vars verksamheter berörs av arbetet. Representanterna är antingen förvaltningschefer eller verksamhetschefer med beslutsmandat. Styrgruppen träffas regelbundet. *Verksamhetsmål* för arbetet med romsk inkludering finns i verksamhetsplanen för den enhet som samordnar arbetet.

Det *romska rådet* har en central roll i kommunens arbete. I rådet diskuteras och beslutas bland annat om prioriteringar och arbetsmetoder (se vidare nedan under avsnittet om *romers inflytande och delaktighet*).

Arbetslivsförvaltningen har tillsammans med romska rådet skapat en långsiktig struktur genom att anställa *brobyggare* på strategiska platser inom verksamhetsområdena arbete, kultur, utbildning, hälsa och ungdomar. Brobyggarnas arbete tar sikte på långsiktig samverkan både inom kommunen och med vissa myndigheter utanför.

Arbetslivsförvaltningen fick i slutet av 2017 i uppdrag att arbeta fram ett förslag till *program för nationella minoriteter*. Detta program ska utgå från lagen om Nationella minoriteter och minoritetsspråk, vilket innebär ytterligare ett förtydligande av minoriteternas rättigheter, inte minst de romska

²⁶ Skr. 2011/12:56.

grupperna. Programmet ska följas upp årligen vilket betyder att arbetet med de nationella minoriteterna hela tiden måste fortgå.

Gävle

Enheten för social hållbarhet på kommunledningskontoret har haft ett uppdrag att ta fram ett kommunövergripande *program för social hållbarhet* där nationella minoriteter och romsk inkludering är ett av sakområdena som kommer att ingå. Programmet skickades i slutet av 2017 ut på remiss och beslut väntas under våren 2018.

Gävle kommun har en *styrgrupp* för arbetet med romsk inkludering. De mest berörda förvaltningarna och bolagen har utsett en representant till styrgruppen.

Under året har det enligt kommunen varit viktigt att förtydliga arbetsfördelningen och roller i kommunens arbete med romsk inkludering. En gemensam process i syfte att skapa en *handlingsplan* för kommunens utvecklingsverksamhet för romsk inkludering under de kommande tre åren inleddes i början av året genom att kommunen anlidade externt processtöd för arbetet. Handlingsplanen har under hösten varit på remiss och nämnder och bolag har fått möjlighet att lämna in sina synpunkter. Beslut väntas under våren 2018.

Förutom styrgruppen för romsk inkludering har flera sakkunniga i områden som rör arbetet med romsk inkludering involverats i arbetet under året. En *strateg med nationella minoriteter* som sitt ansvarsområde har samordnat arbetet med utvecklingsverksamheten under 2017. En *strateg med folkhälso-kompetens* har varit inkopplad till en hälsofrämjande satsning för unga romer. Ansvarig *strateg för barnrättsfrågor och ungdomsperspektiv* har lett arbetet med ungdomsdialogerna (se mer nedan i avsnitten om de olika verksamhetsområdena).

Ytterligare en del i den långsiktiga strukturen för romsk inkludering i Gävle är *medarbetare med romsk språk- och kulturkompetens* (se nedan i avsnittet om *romers inflytande och delaktighet*).

Haninge

Arbetet med romsk inkludering samordnas av *enheten för strategisk planering* på kommunstyrelseförvaltningen. En processledare, en brobyggare och en samordnare för nationella minoriteter håller i arbetet.

Under året har Haninge skapat flera *plattformar* för arbetet inom olika förvaltningar, i form av *dialoger* och *arbetsgrupper*. Syftet har varit att höja kunskapsnivån bland tjänstemän i kommunen och bland romska representanter om syftet med strategin för romsk inkludering som en grund för att kunna skapa lämpliga insatser.

Kommunen har följt upp de olika insatserna muntligen med deltagare (tjänstemän och romer) och sammanställt erfarenheterna i rapporter.

Kommunen kommer under 2018 att påbörja arbetet med att ta fram en *strategi/styrdokument* för arbetet med nationella minoriteter och romsk inkludering i Haninge.

Stockholm

Stockholms stad har som utvecklingskommun under året prioriterat arbetet med att etablera långsiktiga och hållbara strukturer som undanröjer osakliga hinder som kan påverka romers tillgång till de mänskliga rättigheterna. Förslag på styrdokument som kompletterar *budgeten* har tagits fram. Prioriteringen ligger enligt staden i linje med vad romer framhåller i dialoger med staden: *Inga fler projekt och kortsiktiga lösningar*.

Under året har flera förvaltningar deltagit i arbetet med att ta fram ett förslag på en *stadsövergripande och sammanhållen strategi för romsk inkludering*. Strategin utgår från vad romer framförde vid en hearing 2016 mellan romer och politiker, men arbetet med strategin har också varit ett utvecklingsarbete i sig, där staden tagit fram nulägesanalyser och genomfört workshops. *Stadsledningskansliet, kansliet för mänskliga rättigheter* har samordnat detta arbete och även romska representanter har på olika sätt varit involverade (se nedan under *romers delaktighet och inflytande*).

Ett förslag till strategi för åren 2018–2022 är för närvarande på remiss i staden. Strategin ska även vara kopplad till stadens uppföljningssystem. Stockholms stads *budget* tar också upp arbetet med romsk inkludering genom att föreskriva vad arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden och socialnämnden ska arbeta med.

Uppsala

Uppsala fastställde under året en *aktivitetsplan* för utvecklingsarbetet med romsk inkludering. Aktivitetsplanen omfattar insatser inom de fyra verksamhetsområdena civilsamhällets organisering/demokratiskt inflytande och delaktighet, socialtjänst/kontakt med myndigheter, arbetsmarknad, och skola.

Planen är enligt kommunen ett sätt att säkerställa att arbetet med romsk inkludering lever vidare efter tiden som utvecklingskommun, och även Uppsala lyfter fram personalens kunskap om romers historia och livsvillkor som en viktig grund i de insatser som formulerats i planen.

Arbetet i kommunen *samordnas under socialnämnden*. Det finns en *styrgrupp* med chefsrepresentanter från respektive förvaltning som ansvarar för insatser i aktivitetsplanen, samt en *samordningsgrupp* bestående av samordnaren för nationella minoriteten romer, samhällsvägledaren med romsk språk- och kulturkompetens samt utvecklingsledare för alla nationella minoriteter.

Mål och aktiviteter för samordningen av arbetet med romsk inkludering finns i *socialnämndens verksamhetsplan*, vilken följs upp kvartalsvis. I sin redovisning gör kommunen bedömningen att man behöver arbeta mer med

att implementera arbetet med romsk inkludering i socialförvaltningens olika verksamhetsplaner, för att säkerställa regelbunden uppföljning.

Samrådsmöten och mötesplatsen *Kafé Romano* är också delar av den långsiktiga strukturen i Uppsala (se nedan i avsnittet om *romers delaktighet och inflytande*).

Romers delaktighet och inflytande i utvecklingsarbetet

Regeringens nationella minoritetspolitik syftar bland annat till att stärka de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande i frågor som berör dem inom viktiga samhällsområden, och därmed öka minoriteternas egenmakt.²⁷ Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk innebär också att förvaltningsmyndigheter så långt det är möjligt ska samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.²⁸

Strategin för romsk inkludering anger att romers delaktighet och inflytande ska säkerställas i allt arbete. En fungerande dialog och reellt inflytande, inte minst på lokal nivå, kan synliggöra romers förutsättningar och behov, och stärka romers egenmakt. Delaktighet kan till exempel innebära ett etablerat och formaliserat samrådsförfarande, samarbete med lokala föreningar eller att anställa personer med romsk språk- och kulturkompetens.²⁹

Borås

I Borås finns ett *romskt råd* med representanter från de olika romska grupperna som finns i kommunen. Rådet ska fungera lokalt pådrivande, vara motor i arbetet med romsk inkludering och arbeta för att förbättra romernas situation. Romska rådet ska enligt de framtagna principerna också bland annat vara informationsbärare mellan staden och romer.

Romska rådet är enligt kommunen ett *arbetande råd*, som under året bland annat har gjort en *behovsinventering* i form av en enkät riktad till romer i kommunen. Resultatet av enkäten ligger nu till grund för romska rådets prioriteringar.

Under året har romska rådet genomfört *utvecklingsdagar* för att lära känna varandra och ta del av de olika gruppernas kultur, tradition och historia. Detta har enligt kommunen gjort att arbetet i rådet präglas av samförstånd och respekt för de olika gruppernas behov.

Under 2018 ska ett *stormöte* genomföras för alla romer i Borås. Det ska innehålla föreläsningar av representanter för respektive grupp, information om romska rådets arbete, information om brobyggarteamets arbete samt kulturella aktiviteter. Arbetsgrupper ska bildas som ligger under romska rådet. Syftet med detta är att öka och bredda delaktigheten samt öka informationsspridningen.

²⁷ Prop. 2008/09:158.

²⁸ Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

²⁹ Skr. 2011/12:56, sid. 21–22.

Borås har anställt fyra *brobyggare* som arbetar med att stödja, informera och motivera romer i kontakt med Borås stad och andra myndigheter. De ska medverka på gruppaktiviteter och informationstillfällen för romer. I uppdragsbeskrivningen för brobyggare ingår bland annat följande:

- Vara länk mellan romer och Borås stad/arbetslivsförvaltningen för att bidra till att romer inkluderas i samhället.
- Göra behovsinventering bland romer.
- Ha dialog med Jobb Borås, försörjningsenheten och andra förvaltningar i staden, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och andra myndigheter när så behövs.
- Utveckla samarbete med brobyggare i pilot- och utvecklingskommuner inom romsk inkludering.
- Medverka på romska rådets möten.
- Dokumentera/skriva korta daganteckningar över arbetet som görs.

Borås har påbörjat ett samarbete med *Romska ungdomsförbundet* om projektet *unga ambassadörer*. Syftet är att ungdomsambassadörerna i kommunen ska motivera romska ungdomar att engagera sig mer, vara aktiva och delaktiga i samhället, att sprida kunskap om romsk historia och kultur bland ungdomar samt sprida kunskap om romers rättigheter. Tillsammans med Romska ungdomsförbundet kommer Borås under 2018 driva projektet *romska hälsoinspiratörer* (se mer nedan i avsnittet om *hälsa*).

Staden har ett omfattande samarbete med *Romani kulturförening* i Borås, bland annat om rekrytering av representanter till romska rådet (se vidare i avsnittet om *organisering*).

Gävle

Dialog och möten mellan kommunens tjänstepersoner, förtroendevalda och invånare med romsk bakgrund har varit centralt i arbetet med utvecklingsverksamheten i Gävle under 2017.

Kommunen har under året anställt en *brobyggare* inom utbildningsförvaltningen (se vidare i avsnittet om *utbildning*) och en *samhällsvägledare*, båda med romsk språk- och kulturkompetens. Samhällsvägledaren arbetar bland annat med information, kommunikation, dialog och metodutveckling. Under 2017 har samhällsvägledaren haft ett särskilt uppdrag att involvera barn, unga och kvinnor i det lokala arbetet med romsk inkludering.

Romsk delaktighet och inflytande i styrgruppen har inledningsvis skett via kommunens romska medarbetare som deltagit i styrgruppens arbete. Målsättningen är att involvera flera romska representanter från olika romska grupper i styrgruppen under 2018.

Under året har kommunen anordnat *öppna dialogmöten* om handlingsplanen för arbetet med romsk inkludering.

Gävle kommun har aktivt använt redan befintliga forum för dialog med den romska målgruppen. Ett exempel på detta är de *ungdomsdialoger* som genomfördes i slutet av 2017 inom ramen för kommunens partnerskap och projekt med Buffalo City i Sydafrika. Syftet med projektet är att unga ska inkluderas i demokratiska processer. De romska ungdomarna identifierade områden som *trygghet*, *delaktighet*, *stolthet* och *kunskap* som centrala teman för diskussionerna med kommunens förtroendevalda och tjänstepersoner. Idéer och förslag är underlag för fortsatt planering av aktiviteter kopplat till arbetet med romsk inkludering.

Kommunen har under året också samarbetat med *Romska ungdomsförbundet* och *Gävle romska förening* i utbildning av hälsoinspiratörer (se nedan i avsnittet om *hälsa*).

Haninge

I början av året genomförde Haninge ett *dialogmöte* mellan romer och kommunens politiker, för att förankra arbetet med romsk inkludering. Kommunen planerar att varje år genomföra denna typ av möten.

Haninge lyfter fram betydelsen av att alla parter, såväl tjänstemän som romer, tar en aktiv roll i arbetet. Inom flera förvaltningar (socialförvaltningen, kultur och fritidsförvaltningen, äldreförvaltningen) har kommunen därför skapat *arbetsgrupper* som för en dialog med romer om behov och insatser inom förvaltningens område. Även romska representanter från den lokala romska föreningen ingår i dessa arbetsgrupper:

Man upplever och delar utmaningar och succéer tillsammans vilket fungerar som en läroprocess som sedan kan leda till bättre dialog mellan båda parter. Romerna själva tycker att det är ett bra sätt att komma närmare kommunen.

Kommunen har anställt eller arvoderat *resurspersoner* och *brobyggare* med romsk språk- och kulturkompetens i olika verksamheter.

Stockholm

Stockholm tillsatte i början av året en *samrådsgrupp* med sju personer utifrån en nomineringsprocess där romska organisationer i Stockholm fick utse en representant. Samrådsgruppen valde dock att avgå innan strategin var färdigställd. Som ett led i att säkerställa romers delaktighet och inflytande i arbetet med strategin höll staden istället ett *rundabordssamtal* med 25 romer om stadens arbete.

De kommande *riktlinjerna* för arbetet med nationella minoriteteters rättigheter syftar bland annat till att tydliggöra hur samråden med de nationella minoriteterna ska utformas så att de blir meningsfulla för alla parter och ett verktyg i stadens utvecklingsarbete.

Stockholms stad har under året haft *brobyggare* med romsk språk- och kulturkompetens anställda inom arbetsmarknadsförvaltningen.

Uppsala

Kommunen har sedan 2014 en anställd *samhällsvägleddare* med romsk språk- och kulturkompetens. Samhällsvägleddarens har till uppgift att sprida kunskap om romers historia och livsvillkor till personal i kommunen, att vara en länk mellan romska individer och myndigheter/kommunala förvaltningar, samt att på olika sätt bidra till att stärka det romska civila samhället. Ett forum för utbyte och information är *Kafé Romano*. Det är en mötesplats och plattform för romer bosatta i Uppsala. Samhällsvägleddaren bjuder regelbundet in till Kafé Romano och varje träff har ett på förhand bestämt tema. Kafé Romano har också en viktig funktion som ett slags *informellt samråd* där romer kan mobilisera och förbereda sig inför de formella samråden med kommunen.

Kommunen bjuder in till *samrådsmöten* 2–3 gånger om året. På samråden deltar kommunala tjänstepersoner och politiker, och kommunen försöker på olika sätt nå så många romer som möjligt med inbjudan.

För att sprida information har Uppsala tagit fram två informationsfoldrar om kommunens arbete med romsk inkludering, varav en riktar sig till romer och en till anställda i kommunen.

Prioriterade målgrupper: kvinnor, barn och unga

Strategin för romsk inkludering anger att målgruppen främst är de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap, samt att kvinnor och barn är särskilt prioriterade.³⁰

Borås

Flera av Borås aktiviteter syftar till att nå unga romer, till exempel modersmålsundervisning, föreläsningar på grundskolor och projektet *Romska ungdomsambassadörer*. Kommunen har även medverkat till andra aktiviteter för romska barn, unga och familjer (se nedan i till exempel avsnittet om *hälsa, social omsorg och trygghet*).

Kommunen stöttar den *kvinnogrupp* som finns inom Romani kulturförening.

Gävle

Aktivt arbete med målgrupperna barn, unga och kvinnor har enligt kommunen varit framgångsrikt. Det har resulterat i att de är mycket aktiva i arbetet. En utmaning i dagsläget är snarare att de vuxna männen inte är aktiva i samma utsträckning.

Inom *hälsoinspiratörsprojektet* involverade kommunen särskilt romska tjejer och kvinnor i projektet. Kommunen stöttar även den *kvinnogrupp* som bildats inom Gävle romska förening, liksom den *study group* som föreningen driver (se nedan i avsnitten om insatser inom olika områden).

³⁰ Skr. 2011/12:56, sidan 25.

Haninge

I Haninge har barn och unga prioriterats genom arbetet med utbildningsförvaltningen, bland annat avseende modersmålsundervisningen (se nedan i avsnittet om *utbildning*).

Kommunen har i behovsinventeringar och dialoger med romer identifierat att många romska kvinnor har behov av vägledning och stöd i frågor om arbete, sysselsättning och utbildning för egen del. De har behov av stöd i kontakter med myndigheter, och kommunen erbjuder därför särskilda informationsträffar och individuellt stöd genom brobyggaren.

Stockholm

Även i Stockholm är unga prioriterade genom utbildningsförvaltningens insatser, som bland annat omfattar kompetensutvecklingsinsatser för skolpersonal. Unga har även prioriterats i jobbtorgsverksamhet genom så kallade *ungdomsanställningar* samt i *sommarjobbsprojektet Rättighetsjakten* (se nedan i avsnitten om *arbete* respektive *utbildning*).

Uppsala

Uppsala erbjuder samhällsvägledning för romer i kommunen och kvinnor och män samt flickor och pojkar, har sökt sig till denna verksamhet.

Ett utvecklingsområde är enligt kommunen att nå fler kvinnor samt att få unga flickor och pojkar att bli involverade i kommunens utvecklingsarbete. Det pågår ett utvecklingsarbete i samverkan med Uppsala läns bildningsförbund om detta (se nedan i avsnittet om *organisering*).

Ett annat utvecklingsområde är att involvera *de unga romska ambassadörerna* i kommunens utvecklingsarbete, vilket är ett samarbete med Romska Ungdomsförbundet.

Utmaningar i kommunernas arbete under 2017

Att nå ut till romer i arbetet

Flera kommuner har upplevt att det är en utmaning att sprida information till romer om arbetet med romsk inkludering. Så här skriver Borås stad i sin redovisning:

Vi bedömer det som mycket viktigt att information om vårt arbete och framförallt resultatet av det kommer ut till romerna för att utveckla förtroendet till samhällets myndigheter.

Trots att Borås har etablerade kontakter med en förening och att det romska rådet har en aktiv roll i arbetet har det varit svårt att nå ut. Under 2018 kommer Borås att testa närradiosändningar, sociala medier, nyhetsbrev och fortsätta utveckla kommunens hemsida.

En utmaning enligt Stockholms stad är att romer kan uppleva att arbetssätt och handläggning i kommunens verksamhet är omständliga och tar lång tid.

Och att de inte märker *någon förändring av de strukturer som påverkar deras livsvillkor*.

Andra kommuner har svårigheter att överhuvudtaget nå romer och motivera dem att delta i samråd och samarbeten med kommunen. Framförallt kan det vara svårt att nå ut brett till samtliga romska grupper eller utanför redan etablerade kontakter. Att skapa fungerande samråd har också varit en utmaning i flera kommuner.

Att få kommunen att ta ansvar

En annan utmaning i kommunerna har varit att få olika förvaltningar och verksamheter att hitta sin roll och ta sitt ansvar för arbetet. Det är vanligt att förvaltningar har kommit olika långt i att förankra arbetet inom sin verksamhet. Det finns även erfarenheter av att det varit svårt att etablera ett samarbete med Arbetsförmedlingen lokalt.

Kommuner erfar att det är en stor utmaning att kunna anordna modersmålsundervisning i romani chib. Utmaningen består bland annat i att möta behoven inom flera varieteter, att rekrytera lärare samt att få fler att anmäla sig till undervisningen (se nedan i avsnittet om *utbildning*).

Utvecklingskommuner har upplevt att det tydliga fokuset på mänskliga rättigheter är relativt nytt för de kommunala organisationerna. Till exempel kan målformuleringar som är skrivna i ett rättighetsspråk vara svåra för verksamheter att tolka. De anser därför att det finns behov av kompetensutvecklingsinsatser om mänskliga rättigheter i den kommunala verksamheten.

Insatser inom strategins verksamhetsområden

I detta avsnitt redovisar vi myndigheters och utvecklingskommuners insatser inom strategins verksamhetsområden arbete, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt organisering. I strategin för romsk inkludering är statliga insatser inom områdena utbildning och arbete särskilt prioriterade.

En del av de redovisade insatserna är påbörjade, andra är planerade. Utöver insatser som är tydligt kopplade till ett verksamhetsområde i strategin pågår även verksamhetsövergripande insatser i utvecklingskommunerna, vilka delvis beskrivs i föregående avsnitt.

De myndigheter som under 2017 hade uppdrag inom strategin och vilkas arbete vi redovisar nedan är Arbetsförmedlingen, Skolverket, Boverket, Socialstyrelsen, Kulturrådet, Institutet för språk och folkminnen och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Arbete

Regeringen gör i strategin för romsk inkludering bedömningen att *arbete* är ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap. Romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden måste därför förbättras och särskilt unga romers möjligheter. Målet om full sysselsättning gäller för befolkningen i stort och innefattar därigenom även romer, anger regeringen i strategin för romsk inkludering.³¹

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har ett regeringsuppdrag att vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i sin verksamhet under 2016–2019.³² Myndigheten ska stärka arbetet för att förbättra kvinnors möjligheter att ta del av insatserna, säkerställa att det i myndigheten finns nödvändiga kunskaper om romer som nationell minoritet, samt samråda med romska företrädare och sakkunniga.³³

Under 2017 har Arbetsförmedlingen tagit fram och internt förankrat en genomförandeplan för att säkerställa att uppdraget om romsk inkludering på ett tydligt sätt integreras i myndighetens ordinarie styrning.³⁴ Genomförandeplanen beskriver ett strategiskt förhållningssätt för myndighetens

³¹ Skr. 2011/12:56.

³² Arbetsförmedlingen hade även under åren 2012–2015 ett regeringsuppdrag inom strategin för romsk inkludering. Myndigheten anställde inom detta regeringsuppdrag så kallade kundresurser med inriktning minoritet. Dessa skulle fungera som en länk mellan arbetssökande romer och arbetsförmedlare. Erfarenheter från pilotverksamheten visade att det riktade arbetet gentemot målgruppen var en framgångsfaktor. Arbetet var dock till stor del avhängigt de enskilda kundresurserna.

³³ Regeringsbeslut Ku2016/0654/DISK

³⁴ Arbetsförmedlingen; Aterrapport för regeringsuppdrag om romska inkludering. Avser perioden 1 januari –31 december 2017.

arbete med romsk inkludering. Den ska vara ett stöd till både myndighetsövergripande och särskilda insatser inom regeringsuppdraget. Implementeringen av planen sker stegvis. Myndigheten har i första hand valt att prioritera insatser i syfte att öka medarbetarnas kunskap om romer samt öka målgruppens förtroende för myndigheten.

Myndigheten har identifierat några utvecklingsområden i planen, bland annat att myndigheten ska arbeta långsiktigt och strategiskt med frågor som rör romsk inkludering. Myndigheten ska vidare vara en proaktiv aktör samt föregå med gott exempel inom det nationella arbete som bedrivs. Myndigheten ser ett fortsatt behov av ökad kunskap om vad som bidrar till att deltagandet i myndighetens insatser är lägre för kvinnor än för män, samt vilka diskriminerande faktorer som leder till att romska kvinnor kan vara särskilt utsatta på arbetsmarknaden.

Arbetsförmedlingens har under året genomfört insatser i form av stöd och vägledning på flera håll i landet. Detta har skett genom exempelvis kundresurser, drop-in till särskild resursperson i lokala arbetsförmedlingskontor och trepartssamtal i samverkan med andra aktörer.

Webbutbildningen *Jämlikhet för romer på arbetsmarknaden* fortsätter att vara en viktig del i arbetet för att öka medarbetarnas kunskap om romer som nationell minoritet. Under året har 2 012 anställda inom myndigheten tagit del av utbildningen.

Arbetsförmedlingen har bland annat medverkat i en utvecklingskommuns kompetensutvecklingsinsatser för anställda inom myndighet och kommun. Syftet med deltagandet var att förbättra den romska gruppens möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda.

Myndigheten har under 2017 fortsatt att ha samråd på en övergripande nivå med de nationella minoriteterna tillsammans med Skatteverket, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Samråd med den romska gruppen sker två gånger per år. Samråden har inte lett till några specifika åtgärder under 2017. Därför kommer formerna för samråd ses över hos de deltagande myndigheterna.

Myndigheten har tagit fram en gemensam mall för uppföljning av insatser och arbetssätt. Ambitionen är att mallen ska användas i hela verksamheten i syfte att kunna följa upp arbetet som genomförs.

Utvecklingskommunernas arbete med området arbete

Borås

Borås har arbetat med att skapa ett *kontaktnät* med personer på Arbetsförmedlingen, arbetsmarknadsenheten och försörjningsenheten i kommunen, det privata näringslivet samt Försäkringskassan.

Brobyggarna i kommunen tar emot enskilda individer som har behov av stöd i kontakter med myndigheter, så kallat *enskilt stöd*. Det handlar om olika

sorters behov, men frågor om arbete och sysselsättning är vanliga, och brobyggarna försöker tillsammans med den enskilde hitta lösningar som leder till ett långsiktigt resultat.

För att brobyggarna ska kunna arbeta utifrån samma kriterier och metod med enskilt stöd har de tagit fram *en gemensam frågemall* för kartläggningen av den enskildes behov av stöd. Det ger möjlighet till uppföljningar. Det är också en förutsättning för att någon annan brobyggare ska kunna ta över ett ärende. *Riktlinjer* för arbetet med det enskilda stödet ska arbetas fram, för att kvalitetssäkra arbetet.

Samtliga brobyggare ingår i ett så kallat *brobyggarteam*, som har regelbundna träffar för att stämma av arbetet. Syftet är att stötta och utveckla varandra, att kunna fungera som backup och därmed ha en stor flexibilitet.

Genom arbetet med det enskilda stödet har brobyggare, i samverkan med personer i kontaktnätet, medverkat till ett flertal anställningar för romska personer. Under perioden april – december 2017 har brobyggarna i staden (fyra personer, varav tre på arbetslivsförvaltningen) haft 165 fysiska möten. 148 ärenden har fått ett avslut, det vill säga fått en tillfredsställande lösning på sitt problem. 21 romska personer har under 2017 fått anställning genom brobyggarnas arbete.

Haninge

I syfte att fler romer ska komma ut på arbetsmarknaden har Haninge påbörjat ett arbete med att skapa ett *myndighetsnätverk* mellan kommunens arbetsmarknadsenhet, Arbetsförmedlingen och Samordningsförbundet Östra Södertörn. Även romer kommer att delta i diskussioner i nätverket om möjliga insatser. Arbetsförmedlingen har anställt en *resursperson med romsk språk- och kulturkompetens* som kommer att ha ett nära samarbete med kommunen. Ambitionen är att skapa god kommunikation, tydlig ansvarsfördelning och transparens i nätverkets arbete, något som Haninge bedömer är viktigt men samtidigt en utmaning.

Kommunens brobyggare har arbetat särskilt med att *stödja romska kvinnor*, bland annat genom vägledning och kontakter med Arbetsförmedlingen och vuxenutbildningen. Även insatser inom skolan och stöd till äldre romska personer har betydelse för kvinnorna, genom att det frigör tid för arbete och utbildning för dem, enligt erfarenheterna i Haninge.

Stockholm

Inom arbetsmarknadsförvaltningen har fyra *brobyggare* under året arbetat på så kallade *jobbtorg* i olika stadsdelar. Brobyggarna genomför insatser för att stötta målgruppen i kontakterna med jobbtorgen och stadsdelsförvaltningarna, för att förvaltningens insatser ska bli tillgängliga för den romska minoriteten. Brobyggarna arbetar uppsökande och håller föreläsningar om romers livsvillkor för tjänstepersoner. Under 2018 avser arbetsmarknadsförvaltningen att anställa ytterligare en brobyggare.

Arbetsmarknadsnämnden har genomfört en särskild satsning på *ungdoms-anställningar* genom så kallade *stockholmsjobb*. Under året har arbetsmarknadsförvaltningen särskilt uppmuntrat unga romer att ta del av ungdomsjobben. 15–20 unga romer deltog i insatsen och *unga brobyggare* med romsk kulturkompetens anställdes vid tre jobbtorg för unga. Dessa brobyggare skulle bidra till att fler unga romer söker sig till jobbtorgen och därmed tar del av förvaltningens insatser och stöd.

Arbetsmarknadsförvaltningen har ett *nätverk* för romsk inkludering. Detta kommer under 2018 att ses över i syfte att stärka formerna för samordning och utveckling. Brobyggerverksamhetens strategiska uppgifter kommer enligt staden att förstärkas.

Rättighetsjakten är ett sommarjobb för ungdomar om mänskliga rättigheter som Stockholms stad anordnar, och 2017 uppmuntrade staden särskilt romska ungdomar att söka detta sommarjobb. Ett tema var antiziganism och romers närvaro i Stockholm genom historien.

19 ungdomar arbetade under tre veckor. Bland annat gjorde de filmer om egna erfarenheter av rasism, antiziganism och diskriminering. Sommarjobbarna tog också fram en stadskarta över platser som på olika sätt varit viktiga för romer i Stockholm, samt ett medborgarförslag om att skapa en romsk minnesplats i stadsdelen Skarpnäck. Filmerna som togs fram i projektet ska användas i stadens arbete med mänskliga rättigheter och ungas organisering.

Uppsala

En utgångspunkt i Uppsalas arbete är den vardagsdiskriminering som många romer beskriver att de lever med, samt att många romer väljer att dölja sin romska identitet i kontakten med arbetsgivare för att få större chanser till arbete.

Samhällsvägledaren och samordnaren har haft flera informationstillfällen med arbetsmarknadsförvaltningen för att berätta om den nationella strategin och kommunens arbete för romsk inkludering. Tillsammans med Arbetsförmedlingen har kommunen genomfört en *kompetenssatsning* om romsk inkludering med fokus på arbetsmarknad med fyra utbildningstillfällen. Syftet var att personalen skulle få kunskap om romers historia, livsvillkor och antiziganism, samt hur myndigheter kan arbeta för att få personer i sysselsättning/arbete. Inbjudna föredragshållare varvade föreläsningar med diskussioner och olika övningar. Vid ett av tillfällena deltog medarbetare från Romskt informations- och kunskapscenter i Malmö stad.

Under ett par veckor arbetade samhällsvägledaren som resurs i receptionen inom försörjningsstöd vilket var ett bra tillfälle för kunskapsöverföring om arbetet med romsk inkludering till receptionspersonal och handläggare. Samhällsvägledaren kunde även informera de romer som besökte verksamheten om kommunens arbete för romsk inkludering och det stöd som finns.

Utbildning

I strategin för romsk inkludering gör regeringen bedömningen att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma bättre levnadsvillkor för den romska befolkningen, samt att det behövs en rad olika åtgärder inom området. Målet för svensk barn- och ungdomsutbildning är att den ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer, skriver regeringen i strategin för romsk inkludering. Skolverket och Skolinspektionen framhålls som viktiga när det gäller att förverkliga och följa upp romers tillgång till de mänskliga rättigheterna.³⁵

Skolverket

Utbildning för brobyggare

Skolverket fick 2016 i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen se till att en lämplig uppdragsutbildning tas fram och görs tillgänglig 2016–2019 för personer med romsk språk- och kulturkompetens. Utbildningsdeltagarna ska anställas för arbete inom förskola, förskoleklass, skola, socialtjänst eller hälso- och sjukvård och de ska fungera som en länk mellan enskilda individer och offentlig verksamhet.³⁶

Regeringskansliet utlyser, tar emot ansökningar och beviljar bidrag till de huvudmän som deltar. Ersättningen avser att täcka 50 procent av löne- kostnader för respektive brobyggare. Ett villkor för deltagande i utbildningen är att brobyggarna har en kommunal anställning.

Högst 20 deltagare ska omfattas av utbildningen per utbildningsomgång. Utbildningen ska genomföras i två omgångar med start höstterminen 2016 respektive vårterminen 2018. Deltagarna ska studera på halvfart och utbildningen motsvara 7,5 högskolepoäng per termin i fyra terminer. Innehållet i utbildningen ska förbereda deltagarna på en kommunal anställning. I Skolverkets uppdrag ingår även att inhämta och sammanställa redogörelser för brobyggjarverksamheten från de kommuner och landsting som deltar i utbildningen.

Studieresultatet under 2017 visar att en majoritet av utbildningsdeltagarna klarade studierna.³⁷ Under vårterminen blev åtta av tolv deltagare godkända, och under höstterminen blev sju deltagare godkända av de elva deltagare som var kvar.³⁸ Stor frånvaro och studieavbrott var orsak till att deltagare inte kunde få godkänt på kursen.

³⁵ Skr. 2011/12:56, sidan 29.

³⁶ Regeringsbeslut Ku2016/00995/DISK.

³⁷ Skolverket; Redovisning av regeringsuppdrag att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Dnr 2016:00729.

³⁸ Höstterminen 2016 påbörjade 12 brobyggare (hälften kvinnor, hälften män) från 6 kommuner utbildningen (Haninge, Sundsvall, Stockholm, Upplands Väsby, Västerås, och Örebro). Vanliga anställningar för deltagarna är som brobyggare eller samhällsvägledare inom skolan eller på en kommunal förvaltning, vanligen arbetsmarknads- eller socialförvaltning.

Deltagarna i utbildningen på Södertörns högskola var enligt kursvärderingarna överlag mycket positiva till själva utbildningen och tyckte att den gett dem många nya insikter och kunskaper. Synpunkterna från deltagarna skiljde sig dock åt med avseende på hur de upplevde svårighetsgraden på utbildningen. Det fanns till exempel personer som tyckte att det akademiska skrivandet och kurslitteraturen var svår.

Av de redovisningar som inkommit till Skolverket för kommunernas brobyggarverksamhet och brobyggarnas anställningar år 2017 framkommer att brobyggarrollen utkristalliserats något jämfört med föregående års erfarenheter. Skolverket och Socialstyrelsen bedömer dock att förväntningar på brobyggare och resultat av deras insatser fortfarande är orealistiska på många håll. Det gäller såväl hos målgrupperna som bland kommunens egna anställda.

Kommunerna har svårt att redovisa resultat eller effekter av brobyggarnas arbete, men de flesta nämner att kontaktnät skapats, att tillit och förtroende för myndigheter förbättrats, att informationsspridning lett till ökad kunskap om romers situation, att skolelevers frånvaro minskat, att kontakten hem och skola ökat, och att både personal och målgruppen fått större insikter. Under 2017 har flera brobyggare fått bättre villkor med tillsvidareanställningar, men för vissa är fortfarande osäkerheten stor om hur framtiden ser ut då det finns kommuner som deltar i denna satsning men bara har ett projekt på begränsad tid.

En framgångsfaktor som kommunerna och brobyggarna själva tar upp är kontinuerlig handledning och mentorskap (för flera av de studerande var detta deras första kommunala anställning). Andra synpunkter som framkommer är bland annat att brobyggare måste ha förutsättningar att kunna följa en högskoleutbildning som bedöms vara rätt krävande (de flesta hade ingen tidigare erfarenhet av studier på högskolenivå).

Skolverkets gör i sin redovisning bland annat följande bedömningar och slutsatser:

- Informationsspridning och kunskap om brobyggarutbildningen behöver öka. Inför utbildningsstarten vårterminen 2018 har endast fyra kommuner anmält totalt sju deltagare.³⁹
- Inför kommande utbildningsomgångar behöver en orsaksanalys till avbrott och avhopp från utbildningen göras. Erfarenheterna visar att det kan krävas vissa förkunskaper för att klara utbildningen.
- Handledare och mentorer är en förutsättning för att klara brobyggaruppdraget.
- Det behövs utvärdering för att se vad som behöver göras i kommunerna för att romsk inkludering inte ska bli ett tillfälligt och

³⁹ De kommuner som anmält deltagare är Borås, Gävle, Haninge, och Stockholm.

kortsiktigt projekt. Likaså för att kunna bedöma om innehållet i utbildningen motsvarar de behov som deltagarna har för sitt uppdrag.

Öka kunskapen om romer i skolan

Skolverket har sedan 2016 i uppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om de nationella minoriteterna, med fokus på romer.⁴⁰ I uppdraget ingår att sprida information via befintliga kanaler, samt genomföra en riktad insats till ett antal kommuner som innebär att lärare och utvecklingsledare får kunskapsstöd och nätverk för sitt arbete att öka kunskapen om den nationella minoriteten romer. I den riktade insatsen ingår att undersöka vilken form av stöd som de kommuner har som har ett pågående arbete för romsk inkludering. Skolverket ska därefter ta fram och erbjuda ett stödpaket för ändamålet.

Av den redovisning av uppdraget som Skolverket har lämnat till Länsstyrelsen framgår att myndigheten har arbetat med informations- och kunskapsspridning genom sin webbplats, nyhetsbrev och sociala medier.⁴¹ Skolverket har även tagit fram *en powerpoint-presentation* om skolans ansvar och skyldigheter avseende undervisning om de nationella minoriteterna och rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk, samt en *affisch* för att öka medvetenheten om nationella minoriteter. Skolverket har inlett samverkan inom uppdraget med Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling.

I syfte att ta reda på vilket stöd kommuner med ett pågående arbete med romsk inkludering har, uppdrog Skolverket till en extern aktör att genomföra en *kartläggning* av detta. Resultatet av telefonintervjuer med samordnare för nationella minoriteter i kommuner och enkäter till rektorer visade att det är relativt få lärare i svenska, samhällskunskap och historia som använder sig av Skolverkets läromedelssupplement. Med anledning av detta har Skolverket tydligare lyft fram läromedelssupplementet på myndighetens webbplats.

Skolverket har erbjudit de fem utvecklingskommunerna stöd för att utveckla det arbete som redan pågår, bland annat genom en satsning på så kallade *lärarambassadörer*. En lärarambassadör är enligt Skolverkets förslag en enskild lärare som är engagerad och vill bidra med råd och erfarenheter till andra för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer. Skolverket erbjuder kompetensutveckling för dessa ambassadörer och samordning av nätverk för erfarenhetsutbyte. Dialog pågår sedan hösten 2017 med Stockholm och Haninge om inriktningen av ett riktat stöd. Övriga utvecklingskommuner har ännu inte hört sammat Skolverkets erbjudande om stöd.

⁴⁰ Regeringsbeslut Ku2016/01673/DISK.

⁴¹ Skolverket; Redovisning av regeringsuppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om den nationella minoriteten romer. Dnr 7.5.2–2018:311.

Utvecklingskommunernas arbete med området utbildning

Borås

Inom området utbildning har Borås arbetat med *föreläsningar* med i huvudsak två olika målgrupper. Den ena målgruppen har varit *skolklasser* inom grundskolan, där lärare har haft samtal och uppföljande arbete med klassen. Tanken har varit att sprida den romska historien till unga, göra romska ungdomar medvetna om sitt kulturarv och sina rättigheter och att visa att romska ungdomar är som alla andra ungdomar. Ett mål har också varit att föreläsningarna ska leda till fortsatt arbete i klasserna. Därför har man också börjat ta fram ett utbildningsmaterial som lärare på skolorna ska kunna använda sig av i den ordinarie undervisningen. Det regiondrivna *Västarvet* har genomfört en stor del av de 13 föreläsningarna under året, men tanken är att brobyggarna i kommunen successivt ska ta över detta arbete.⁴²

Den andra målgruppen för föreläsningar har varit *nämndledamöter*, *förvaltningsledningar* samt *rektorer* i kommunen. Dessa föreläsningar har brobyggare och samordnare på arbetslivsförvaltningen genomfört.

Det *romska rådets* samtliga ledamöter har under året arbetat med att inhämta *intresseanmälningar för modersmålsundervisning* i romani chib från romska familjer. Som ett resultat av romska rådets kampanj deltar nu cirka 30 romska elever i modersmålsundervisning. Även elever tillhörande resandegruppen är anmälda. Kommunen arbetar för att rekrytera lärare som behärskar den varieteteten.

Gävle

Utbildning Gävle rekryterade under våren en *brobyggare* med romsk språk- och kulturkompetens som arbetar inom grundskolan. Brobyggaren är placerad i en verksamhet som arbetar särskilt med att möjliggöra för unga med komplex problematik i socialt utsatta livssituationer att nå högre måluppfyllelse i skolan (SAX). SAX-gruppens arbete syftar till att skapa hållbara relationer mellan professionella och barn, unga och deras familjer genom att arbeta med inkluderande förhållningssätt. Brobyggaren har genom denna placering möjlighet att arbeta med de skolor där romska elever behöver stöd och hjälp. För att erbjuda stöd i yrkesrollen som romsk brobyggare har kommunen anmält brobyggaren till den brobyggartutbildning som startade i början av 2018 på Södertörns högskola.

Under året har utbildningsförvaltningen rekryterat en ny *modersmålslärare* i romani chib.

Kommunen har i samarbete med Gävle romska förening och Studieförbundet Vuxenskolan startat *läxhjälp* för romska elever i en så kallad *study group* (se nedan i avsnittet om *kultur och språk*).

⁴² Västarvet är en förvaltning inom Västra Götalandsregionen. Verksamhetsidén är att göra historien synlig och berika livsmiljön för människors framtid och en hållbar samhällsutveckling. Västarvets uppgift är att tillgängliggöra, levandegöra och förvalta natur- och kulturarvet i regionen.

Haninge

Haninges behovsinventering visade att nästan alla romer i Haninge döljer sin romska identitet i kontakter med samhällsservice och myndigheter. Detta får bland annat till konsekvens att många skolor saknar kännedom om att de har romska elever, trots att det i vissa går ett stort antal, erfar kommunen.

Kommunen har därför under året diskuterat specifika svårigheter som romska elever kan ha, samt att skolor generellt sett inte undervisar om den romska nationella minoriteten. Utifrån dessa diskussioner och kontakter med romer har man gjort tre satsningar inom utbildningsområdet:

1. En *resursperson* med romsk språk- och kulturkompetens har anställts på en skola med många romska elever
2. Kommunen har arbetat fram en *utställning* som ska sprida kunskap om romer till såväl skolklasser, tjänstemän som allmänheten.
3. Processledaren har genomfört *föreläsningar* för rektorer i grundskolan i kommunen.

Föreläsningarna för rektorer ledde till att man kunde sprida skolboken *Antiziganismen i Sverige* till fem skolor i kommunen.

Utöver dessa insatser har utbildningsförvaltningen påbörjat en dialog med Skolverket för att hitta rätt stödform som myndigheten kan erbjuda Haninge kommun.

Modersmålsundervisningen i romani chib är också ett område som Haninge har arbetat med under året. Bland annat har kommunen påbörjat arbetet med att ta fram ett *undervisningsmaterial*. En lärarkandidat kommer att fortsätta detta arbete under 2018 tillsammans med processledaren för romsk inkludering.

Stockholm

Stockholm stads utbildningsförvaltning har identifierat tre fokusområden för att öka romers tillgång till rättigheter inom utbildning; *dialog och samverkan* med romska föräldrar och elever, att skolor har en god *förmåga att undervisa* om den romska minoritetens kultur, språk och historia och att en större andel elever deltar i *modersmålsundervisning* och får tillgång till adekvat *studiehandledning* på modersmålet.

Utbildningsförvaltningen planerar att under 2018 stödja skolor och pedagoger att utveckla undervisningen om den romska minoriteten genom *en funktion* med särskilt uppdrag att genomföra *kompetensutvecklingsinsatser* i förskolor och skolor med romska barn och elever. Innehållet ska omfatta romsk kultur, historia, tradition och religion. För att stärka arbetet planerar utbildningsförvaltningen att på varje skola utse en *lärarambassadör* som arbetar med att öka kunskaperna om de nationella minoriteternas rättigheter och minoritetsspråken. Denna insats tas fram med stöd av Skolverket.

I Stockholm stad är det *få elever som tar del av modersmålsundervisning* i romani chib. Av de elever som uppgett att de har romani som modersmål är det endast var femte elev som deltar i modersmålsundervisning. Sammantaget deltar 35 elever i modersmålsundervisning i romani chib. Staden gör bedömningen att en anledning till det låga deltagandet kan vara att många romer talar flera modersmål och att barnen väljer att få undervisning i andra språk, samt att modersmålsundervisning är frivillig och därmed lättare väljs bort av eleverna. Undervisningen bedrivs också till största delen efter skoltid, vilket minskar motivationen ytterligare.

Utbildningsförvaltningen kommer under 2018 på olika sätt *stödja och uppmuntra familjer* att begära modersmålsundervisning och visa fördelarna med ökade språkstudier. Bland annat ska man utveckla ett *uppsökande* arbete.

Uppsala

Utbildningsförvaltningen har en kontaktperson i utvecklingsarbetet för romsk inkludering, som också ingår i styrgruppen. Under året har aktivitetsplanen förankrats i utbildningsförvaltningens ledningsgrupp och i organisationen samt med elevhälsan. I aktivitetsplanen för utvecklingsarbetet för romsk inkludering identifierades *elevhälsan* som viktig i arbetet med att stärka stödet till elever med hög skolfrånvaro. Under 2018 planerar Uppsala att genomföra en *kompetenssatsning* för personal inom elevhälsan.

Samhällsvägledaren har under del av året funnits som stöd på en grundskola.

Teaterföreställningen Katitzi spelades under en vecka i januari 2018 för elever i årskurs fem. Under 2017 har kommunen arbetat med att planera teaterföreställningen tillsammans med Ormteatern. Syftet har varit att öka kunskapen och förståelsen för romsk historia och kultur samt att stimulera samtal i skolorna om romers livssituation och mänskliga rättigheter. Alla skolklasser med pedagoger som såg föreställningen fick en bokkasse med relevant litteratur om romsk historia. Klasserna erbjöds efterföljande samtal under vårterminen 2018.

Uppsala kommun håller på att utveckla sin *webbplats* med information riktad till pedagoger med tips och vägledning till material om nationella minoriteter samt de mänskliga rättigheterna.

Bostad

Bostadsfrågan påverkar enligt regeringen den enskildes levnadsvillkor i stort, bland annat i fråga om möjligheter till arbete och utbildning, liksom för barns rätt och möjlighet till en stabil skolgång. Framförallt behöver åtgärder vidtas för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden, och målet bör enligt strategin för romsk inkludering vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som övriga befolkningen. Boverket har en central roll när det gäller att beskriva situationen för romer.⁴³

Boverket

Boverket har regeringens uppdrag att genomföra en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden under åren 2016–2018.⁴⁴ I uppdraget ingår att skapa ett nätverk med romska representanter, fastighetsägare och hyresvärdar för att tillsammans med nätverket ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar. I uppdraget ingår även att genomföra kunskapshöjande insatser. Syftet med uppdraget är att vägledningsmaterialet ska öka kunskapen om romers situation på bostadsmarknaden och motverka diskriminering.

Under 2017 har ett nätverk med representanter för romer, hyresvärdar och fastighetsvärdar tillsammans med Boverket tagit fram ett webbaserat utbildningsmaterial.⁴⁵ Tanken är att utbildningen ska genomföras på lokala bostadsbolag eller liknande, med en romsk utbildningsledare. Utbildningen tar cirka 2 timmar att genomföra, varav 40 minuter är webbmaterial och resterande tid är gruppdiskussioner som leds av utbildningsledaren.

Boverket har efter en utlysning kontrakterat tre utbildningsledare, som har fått utbildning av myndigheten.

Trots omfattande marknadsföringsinsatser har endast ett fåtal bostadsföretag anmält intresse för utbildningen. Boverkets erfarenhet är också att det tar tid från det att intresse väcks tills det att frågan har landat i organisationen och en utbildning kan planeras in. I dagsläget är utbildning inplanerade med två bostadsföretag under 2018.⁴⁶ Ett antal kommuner har visat intresse, vilket kan leda till utbildningar av såväl bostadsbolag som socialtjänstens boendeheter under 2018. Boverket kommer om det behövs att genomföra ytterligare marknadsföringsinsatser för att fler utbildningar ska kunna komma till stånd under 2018. Webbutbildningen är utformad så att materialet kan stå för sig självt och fortsätta stt användas även när uppdraget är avslutat.

⁴³ Skr. 2011/12:56, sidan 49.

⁴⁴ Regeringsbeslut Ku2016/01141/DISK

⁴⁵ Boverket; Redovisning av uppdrag till Boverket om romsk inkludering. Dnr 1591/2016.

⁴⁶ Bostadsföretagen är Nordmalingshus AB och Micasa Fastigheter AB.

Utvecklingskommunernas arbete med området bostad

Haninge

Under 2017 har kommunen påbörjat planeringen av en utbildningsinsats genom Boverkets utbildning som riktar sig till såväl kommunala som privata bostadsaktörer.

Uppsala

Kommunen planerar att bjuda in Boverket för att genomföra utbildningen som riktar sig till hyresvärdar, tillsammans med boendeenheten inom socialförvaltningen.

Hälsa, social omsorg och trygghet

I strategin för romsk inkludering skriver regeringen att det krävs ett långsiktigt arbete inom många områden för att romer ska få bättre hälsa och den sociala delaktigheten ska öka. Hälsöfrämjande och sjukdomsförebyggande insatser bör prioriteras.

Målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer, enligt regeringen.

Målet för individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer, samt att stärka skyddet för utsatta barn. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer, enligt regeringen.⁴⁷

Socialstyrelsen

2016 publicerade Socialstyrelsen ett utbildningsmaterial, *I bemötandet tar framtiden form*, vilket var ett resultat av ett regeringsuppdrag inom ramen för strategin för romsk inkludering.⁴⁸ Regeringen gav därefter Socialstyrelsen ett fortsatt uppdrag att under åren 2016–2018 genomföra en utbildningsinsats riktad till socialtjänsten om bemötande och inkluderande arbetssätt med särskilt fokus på romer.⁴⁹ Inom ramen för uppdraget ska Socialstyrelsen också genomföra ett utvecklingsarbete avseende omhändertaganden av romska barn.

Under 2016 och 2017 kontaktade Socialstyrelsen samtliga kommuner som ansökt om att bli utvecklingskommun och/eller har utbildningsplatser på Södertörns högskola, samt de kommuner som tidigare varit pilotkommuner.⁵⁰ Socialstyrelsen erbjöd sig att besöka kommunerna och föra en dialog med tjänstepersoner från socialtjänsten samt romska representanter. Syftet med

⁴⁷ Skr. 2011/12:56, sidan 55.

⁴⁸ Regeringsbeslut Ku2016/00697/DISK.

⁴⁹ Regeringsbeslut Ku2016/01242/DISK.

⁵⁰ Socialstyrelsen; Uppdrag om romsk inkludering – utbildningsinsats till socialtjänsten. Dnr 3.6-14714/2016.

besöken är att genomföra alternativt förbereda en utbildningsinsats med utbildningsmaterialet som grund och stödja deltagarna att utbilda andra.

Under 2017 besökte Socialstyrelsen 12 kommuner.⁵¹ De personer som deltog i mötena kom från såväl socialtjänsten (socialsekreterare, brobyggare och enhetschefer) som andra verksamheter som kommunen samverkar med. Även romska föreningar och representanter från romska råd deltog.

Socialstyrelsens erfarenhet från besöken är att arbetet med romsk inkludering i varierande grad har förankrats i kommunens/socialtjänstens ordinarie arbete, varför flera av besöken inriktades på vad utbildningsmaterialet innehåller och hur det kan användas snarare än regelrätt utbildning. En mer renodlad utbildningsinsats har påbörjats i en av kommunerna, och flera av kommunerna har signalerat att de är intresserade av en utbildning för medarbetare framöver.

Frågor om socialtjänstens arbete för romska barn har också väckts vid dialogmötena. Det har handlat om kommunernas tidiga och förebyggande kontakter för stöd till romska barn och deras familjer, arbete när romska barn far illa eller misstänks fara illa samt arbete vid placeringar av romska barn.

Romska sakkunniga som Socialstyrelsen haft kontakt med vid dessa möten och i andra sammanhang pekar på förbättringsbehov i alla delar av socialtjänstens arbete. Dialogmötena ger enligt Socialstyrelsen också en bild av att socialtjänsten i begränsad utsträckning uppmärksammat lagstiftningen om nationella minoriteter och vad den betyder för den sociala barn- och ungdomsvården. Företrädare för socialtjänsten har uttryckt att de har behov av kunskap om hur arbetet med romsk inkludering kan stärka likvärdigheten i socialtjänstens arbete. Enskilda socialsekreterare möter relativt sällan romska barn och saknar därför kunskap om språk och kultur i barnens familjer. De är också osäkra på hur romska barns nätverk kan användas för barnets bästa vid placering och andra insatser för romska barn.

Under 2018 kommer Socialstyrelsen att fortsätta med utbildningar och besök i kommuner. När det gäller socialtjänstens arbete för romska barn avser Socialstyrelsen att redogöra för lagstiftningen om nationella minoriteter med särskilt fokus på barn och unga på Kunskapsguiden.se tillsammans med annat relevant underlag om romsk inkludering. Vidare planerar Socialstyrelsen att under 2018 påbörja ett arbete med att ta fram ett kunskapsstöd om socialtjänstens arbete med nätverksplaceringar. Kunskapsstödet kommer att avse nätverksplaceringar generellt och uppmärksamma placeringar av romska barn som en del av detta större sammanhang.

⁵¹ Socialstyrelsen besökte följande kommuner: Eskilstuna, Stockholm, Upplands Väsby, Borås, Göteborg, Sundsvall, Helsingborg, Skellefteå, Uppsala, Haninge, Gävle och Malmö.

Utvecklingskommunernas arbete med området hälsa, social omsorg och trygghet

Borås

Under 2017 har Borås påbörjat ett projekt tillsammans med *Romska ungdomsförbundet* för att under 2018 utbilda ett trettiotal *hälsoinspiratörer*. Arbetslivsförvaltningen har anställt en *brobyggare* som ska arbeta med att öka hälsan bland romer, med särskilt fokus på kvinnor och barn. Brobyggarens uppdrag består bland annat i att samverka med familjecentralerna för att öka romers närvaro där samt att samverka med folkhälsosamordnare, de romska hälsoinspiratörerna och Romska ungdomsförbundet.

Under sommaren genomförde Romani kulturförening i samverkan med arbetslivsförvaltningen och Rädda Barnen ett *läger* för familjer, med barnen i fokus. Barnfamiljer som har sämre möjligheter att själva resa iväg prioriterades. Olika aktiviteter för barn genomfördes och föreläsningar hölls för föräldrarna om romernas rättigheter. Detta blev enligt kommunen en mycket lyckad aktivitet som efterfrågades av många familjer inför sommaren 2018.

Gävle

Gävle har under året samarbetat med *Romska ungdomsförbundet* i ett projekt som har handlat om att utbilda unga romer i Gävle till *hälsoinspiratörer*.⁵² För kommunens del har syftet med projektet varit att främja unga romers hälsa och att inspirera dem att organisera sig. Kommunen ville även erbjuda den nybildade romska föreningen möjlighet att få samarbeta med en väl-etablerad romsk aktör.

32 hälsoinspiratörer utbildades i projektet, något fler unga kvinnor än unga män. Utbildningen genomfördes under fyra helger med olika teman; kost och motion, alkohol och tobak, kvinnohälsa och spelberoende samt tandhälsa, cancer och presentationsteknik.

Mellan utbildningshelgerna arbetade deltagarna med praktiska hälsofrämjande aktiviteter. Ungdomarna har förutom att få egna kunskaper om hälsa även spridit kunskaperna genom att anordna hälsoaktiviteter för romer i olika åldrar.

Från kommunen deltog en *strateg med kompetens i folkhälsa* vid samtliga utbildningstillfällen. Strategens uppdrag var att svara på enkla hälsofrågor eller hänvisa vidare till lokala aktörer. Utbildningen blev ett tillfälle för deltagarna att ställa frågor om till exempel motions- och friluftsmöjligheter i kommunen, rättigheter och var man kan vända sig till för mer information

⁵²Projektet har finansierats med bidrag från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälles-frågor (MUCF) samt Länsstyrelsen i Stockholms län (regeringsuppdrag), och även Gävles romska förening och Stockholms stadsmission har varit samarbetsparter. Arbetet med projektet ingår i Länsstyrelsens Slutredovisning av uppdrag...

om hälso- och sjukvård inom Region Gävleborg. Ett ömsesidigt förtroende utvecklades under utbildningen mellan kommunens strateg och deltagarna.

Ett viktigt resultat av hälsoinspiratörsutbildningen är att unga romer i Gävle har börjat *umgås mer* med varandra. Utbildningen och aktiviteterna har *stärkt gemenskapen* i gruppen. Hälsoinspiratörsutbildningen resulterade i att romska kvinnor på eget initiativ bildade en *kvinnogrupp* inom den lokala föreningen.

Hälsoinspiratörerna kommer att fortsätta delta i olika typer av utbildningar och informationstillfällen. Teman som de vill ta upp är till exempel första hjälpen, allemansrätt, miljöfrågor, krishantering, tandhälsa och psykisk hälsa.

Socialtjänsten har under året arbetat med att skapa en dialog med romer i kommunen. Under hösten höll socialtjänstens fältgrupp ett första informationsmöte och ytterligare möten är inplanerade för 2018. *Socialstyrelsen* har i november träffat kommunens styrgrupp för romsk inkludering och informerat om materialet *I bemötandet tar framtiden form*.

Haninge

Haninge kommun har under året samarbetat i projektet *Inkluderande hälsovård för romer*, som den romska riksorganisationen *Romano Pasos Research Centre* var projektägare till.⁵³ Syftet med projektet var att ta reda på *vanliga frågor om hälsa* bland romer. Såväl frågor som svar samlades in och sammanställdes i en *informationsfilm* på romani chib (varieteteten lovara), textad på svenska. Projektet tog även fram en informationsfilm riktad till personal inom hälso- och sjukvården. Filmerna har sedan publicerats på kommunens webbplats. Under projektets gång framkom det att framförallt äldre romer är i behov av stöd i dessa frågor.

I dialog med romska företrädare och *äldreförvaltningen* har ett antal utgångspunkter formulerats för arbetet: att begränsade kunskaper i svenska och låg utbildningsnivå kan begränsa vissa romska seniorers deltagande i det svenska samhället och i kommunens service. Begränsade sociala kretsar också kan vara ett hinder. Tidigare fanns generellt sett en stark kontakt mellan romska seniorer och yngre romer, men eftersom de unga i dag utbildar sig och arbetar i större utsträckning finns inte samma tid för att ta hand om de äldre och sjuka, enligt erfarenheter i Haninge. Som svar på detta arvoderar kommunen en *resursperson* med romsk språk- och kulturkompetens som samlar äldre romer både för socialt umgänge och för att ta hand om praktiska frågor.

⁵³ Projektet har finansierats med bidrag från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF).

Kommunen har påbörjat ett arbete med att ta fram ett *vägledningsdokument* för socialsekreterare som i sitt arbete kommer i kontakt med romer. Man har även genomfört ett möte med Socialstyrelsen om myndighetens material *I bemötandet tar framtiden form*, och kommer under 2018 att fortsätta utbilda tjänstepersoner i socialförvaltningen i materialet.

Stockholm

Stockholm stads socialförvaltning har under året tillsatt en *arbetsgrupp* bestående av utredare på förvaltningen och brobyggarna i staden. Gruppen har lyft vikten av att förvaltningens arbete med romsk inkludering innefattar den diskriminering och rasism som romer kan erfara. Stadens erfarenheter visar att behovet av brobyggares insatser är stort och ger goda resultat. Det är mot bakgrund av dessa goda erfarenheter som staden ansökt om utbildningsplats och medel från Regeringskansliet för *att anställa två personer* med romsk kulturkompetens under 2018.

Socialförvaltningens utvecklingsarbete med romsk inkludering kommer under 2018 inriktas på att utveckla arbetssätt som utgår från kunskap om den romska minoritetens rättigheter, samt hur dessa rättigheter kan främjas inom ramen för socialförvaltningens verksamheter. Brobyggjarverksamheten kommer att vara navet för utvecklingsarbetet, med fokus på att främja romska kvinnors rättigheter.

Uppsala

Utgångspunkten i Uppsalas arbetet med socialtjänsten/kontakt med myndigheter är den utbredda *brist på tillit och förtroende* för dessa verksamheter som finns bland romer. Romer vittnar om att bemötandet från socialtjänst alltför ofta bygger på myter och fördomar vilket tyder på okunskap om romers historia och livsvillkor.

Samhällsvägledaren har hållit en *föreläsning* för handläggare inom socialtjänsten om romsk historia och vad som kan vara viktigt för socialtjänsten att tänka på i kontakt med romska familjer. Samordnaren och samhällsvägledaren har också *spridit information* inom socialförvaltningen om Uppsalas arbete för romsk inkludering.

Samhällsvägledaren har vid behov gett *stöd* till såväl handläggare inom socialtjänsten som enskilda personer som uttryckt önskemål om detta.

Socialstyrelsen har besökt Uppsala och träffat medarbetare från olika delar av socialtjänsten för att presentera utbildningsmaterialet *I bemötandet tar framtiden form*. Kommunen kommer att fortsätta fördjupa socialtjänstens kunskaper utifrån materialet.

Kultur och språk

Regeringen konstaterar i strategin för romsk inkludering att kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Därför är det enligt strategin angeläget att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med målet för den nationella minoritetspolitiken.⁵⁴

Institutet för språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen har åren 2016–2017 haft ett regeringsuppdrag som innehöll två delar:

- Att genomföra insatser i syfte att bevara den romska språkvarietetens resanderomani för nutida och framtida bruk
- Att synliggöra det romska immateriella kulturarvet.

Bakgrunden till uppdraget är att vissa varieteter av det romska språket är starkt hotade och att resanderomani är en särskilt utsatt varietet. Det finns därför ett behov av att bevara muntliga aspekter av resanderomani och öka kunskapen bland allmänheten om romsk kultur.⁵⁵

Institutet har redovisat sitt arbete med uppdraget 2017 och 2018 till Länsstyrelsen. Redogörelsen nedan bygger på myndighetens slutredovisning.⁵⁶

Bevara den romska språkvarietetens resanderomani

Denna del av uppdraget har omfattat insamling, dokumentation och bevarande av muntliga aspekter av resanderomani. Syftet har varit att materialet ska kunna användas för forskning och språkundervisning. Samtalsledare som själva kan språket har genomfört insamlingen och arbetet har även genomförts i samverkan med andra företrädare för talare av resanderomani. Myndigheten har även genomfört en kartläggning av tidigare och andra pågående insatser för språkgruppen.

Erfarenheterna i projektet visar att endast ett fåtal personer anser sig tillförlitligt behärska språket. Andra känner sig osäkra och har glömt mycket eftersom de inte använt språket i vardagen. Ett tjugotal inspelningar av talad resanderomani har emellertid gjorts, liksom ett tiotal inspelningar på svenska med bland annat kortare levnadsberättelser om att växa upp och leva i resandekulturen. Sammantaget ger inspelningarna en bild av hur och i vilka sammanhang resanderomani har använts och inte. Det har också visat sig att det hos en del unga resande finns ett stort intresse för att lära sig språket. Utöver inspelningar har myndigheten samlat in ett stort skriftligt material, bland annat tidigare sammanställda ordlistor, kursmaterial, tidningsurklipp och litteratur.

⁵⁴ Skr.2011/12:56, sidan 67.

⁵⁵ Regeringsbeslut Ku2016/01438/DISK

⁵⁶ Institutet för språk och folkminne; Insatser för att synliggöra det romska språket och kulturarvet. Redovisning av uppdrag. Dnr 14-16/0919.

Institutet drar slutsatsen att arbetets resultat tillsammans med annat material kan ligga till grund för ett arbete med revitalisering, men att det behöver kompletteras. Myndigheten föreslår att man gör en ytterligare insamling för att få en bredare representation av språket (t.ex. fler vardagsfraser, termer inom hem och hushåll), och att en lingvist involveras för att analysera det insamlade materialet. Det har inte varit möjligt att göra detta inom uppdragets tidsram, men Institutet bedömer att det behövs för att göra materialet mer anpassat för revitalisering.

Synliggöra det romska immateriella kulturarvet

Syftet har varit att den svenska nationella förteckningen – *Levande traditioner* – ska rymma ett antal romska kulturarv. Ytterligare syften med arbetet var att nå en bredare förankring av Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet bland romer samt att öka kunskapen om romska kulturarv i Sverige.⁵⁷ Exempel på immateriella kulturarv är berättande, musik och dans, sociala sedvänjor, minnen, kunskap om naturen samt traditionella hantverk.

För att lyckas med uppdraget samarbetade myndigheten med romska företrädare. Fem personer engagerades för att inventera kulturarv till den svenska förteckningen och informera om arbetet i sina respektive nätverk. Företrädarna representerade olika generationer och olika romska språkvarieteter.

Bland de förslag som togs fram i arbetet under 2017 har följande bearbetats för att med längre texter och fotografier läggas ut på förteckningen på institutets webbplats:

- Vasilica – en jultradition bland arliromer
- Mattraditioner inom kelderash-gruppen
- Romanifolket resandes hantverkstraditioner
- Berättartradition bland kaléromer
- Romskt bröllop inom kelderash och lovara

Institutet konstaterar att tillvägagångssättet i arbetet har fallit väl ut och kan tjäna som förebild i det fortsatta förteckningsarbetet och för att sprida information om konventionen. Att stärka arbetet med de nationella minoriteterna, som är mindre väl dokumenterade, är enligt myndigheten av största betydelse. Det finns behov av ytterligare dokumentationsinsatser av det romska kulturarvet, konstaterar Institutet för språk och folkminnen.

⁵⁷ Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet (2003) har tillkommit för att uppmärksamma och föra vidare kulturell mångfald, mänsklig skaparkraft, traditioner och uttryck.

Kulturrådet

Kulturrådet har i uppdrag av regeringen att under 2016–2018 genomföra insatser för att stärka romska kulturaktörer i deras samverkan med kulturinstitutioner och andra kulturaktörer. I uppdraget ingår att

- genomföra dialogmöten på regional nivå mellan romska kulturaktörer och etablerade kulturinstitutioner, i syfte att inspirera till nya samarbeten och informera om bidrag för olika kulturverksamheter
- fördela särskilda medel för romsk kulturverksamhet inom ramen för stödet till nationella minoriteters kulturverksamheter.⁵⁸

Kulturrådet har i samråd med romska företrädare utsett fyra sakkunniga som har haft i uppdrag att planera innehållet i dialogmötena, hur träffarna skulle genomföras och att leda mötena.⁵⁹ De sakkunniga skulle även hjälpa till med att nå ut till romska aktörer med information om dialogmötena och möjligheterna att söka kulturstöd.

Under 2016 genomförde myndigheten tre *dialogmöten* (i Umeå, Helsingborg och Linköping). Det fjärde dialogmötet genomfördes i april 2017 i Stockholm. Samma principer gällde som vid tidigare genomförda dialogmöten. Kulturrådet bjöd in kulturinstitutioner, beslutsfattare, representanter från civila samhället och romska kulturaktörer. Under dagen deltog cirka 75 personer. En fjärdedel av deltagarna var romska kulturaktörer.

Under samtliga dialogmöten har Kulturrådet informerat om bidraget till romsk kulturverksamhet, samt myndighetens övriga bidragsgivning och andra bidragsgivare inom kulturområdet.

De *särskilda bidragsmedlen* inom uppdraget var möjligt att söka under våren och hösten 2017. Kulturrådet angav i utlysningen att de samarbetsprojekt som skulle prioriteras var samarbeten med etablerade kulturinstitutioner, projekt som hade medfinansiering från kommun och/eller region/landsting och projekt som drevs av, eller uppmuntrade deltagande från romska unga kvinnor.

Kulturrådet prövade 19 romska kulturaktörer mot det särskilda bidraget. Kulturrådet beslutade att fördela sammanlagt 492 000 kronor till fyra romska kulturaktörer som bäst mötte prioriteringarna för bidraget. Ansökningarna omfattar konstområdena teater, musik, museer och utställningar. En ansökan avsåg en förstudie för ett romskt kulturcentrum.

Kulturrådet anser att det finns ett fortsatt behov av att skapa kontaktytor mellan romska kulturaktörer och etablerade kulturinstitutioner, och att dialogmöten är ett bra sätt att arbeta på. Men det behövs enligt myndigheten tid och ekonomiska resurser för arbetet. Kulturrådet har tillskjutit medel från andra anslag för att nå målet om romsk delaktighet i genomförandet av uppdraget. Det behövs enligt myndigheten också mer tid, resurser och

⁵⁸ Regeringsbeslut Ku2016/01437/DISK

⁵⁹ Kulturrådet; Redovisning regeringsuppdrag om insatser för romsk kultur. Dnr 2016/4110.

kunskapshöjande insatser för att nya samarbetsprojekt mellan romska kulturaktörer och etablerade institutioner ska kunna komma till stånd.

Myndigheten konstaterar att utfallet avseende bidraget till romsk kultur inte motsvarat förhoppningarna. Få ansökningar låg i linje med bidragets syfte. Detta kan tyda på att dialogmötena inte har fått tillräcklig effekt.

Under 2018 planerar Kulturrådet att förstärka satsningen att främja romsk kultur med medel som ligger utanför uppdraget. Bland annat genom informationsinsatser och dialoger i syfte att stärka det regionala och lokala intresset för dessa frågor.

Utvecklingskommunernas arbete med området kultur och språk

Borås

Utöver att uppmärksamma romers historia och kultur genom kunskaps- höjande insatser i olika kommunala verksamheter har Borås också genomfört några sådana aktiviteter som riktat sig till romer och till allmänheten.

På stadsbiblioteket har man haft *läsning på romani chib för romska barn* för att väcka intresse för det romska språket och kulturen. Ett annat syfte var att låta det romska språket ta plats i offentligheten. Staden har också haft ett *bokbord* på Stadsbiblioteket för att visa romsk kultur och litteratur för allmänheten.

Borås stad har i samverkan med Romani kulturförening firat *internationella romadagen* den 8 april. Föreläsningar blandades med servering av traditionell romsk mat, musik och dans.

Gävle

Eftersom romer har varit en ganska osynlig grupp i Gävle har det enligt kommunen varit viktigt att på olika sätt arbeta för att synliggöra romers lokala närvaro och att sprida information om romer som en av Sveriges nationella minoriteter.

Den romska minoriteten har under året synliggjorts bland annat genom ett flertal *öppna föreläsningar* och *panelsamtal* om romers historia, kultur och situation. Kommunen har även genomfört *kulturaktiviteter* och *flaggat med den romska flaggan den 8 april* och i samband med en *nationell romsk ungdomskonferens* i november. Information om aktiviteter har gått ut via pressmeddelanden och kommunens sociala medier, samt genom annonsering i en gratistidning. Annonseringen resulterade i att flera lokalmedier kontaktade Gävles romska förening och gjorde reportage om romers erfarenheter av bland annat diskriminering i dagens Sverige.

Romer i Gävle har kommit med önskemål om *läxhjälp* för romska barn och unga. Med anledning av detta inledde *Gävles romska förening* i början av året ett samarbete med *Studieförbundet Vuxenskolan* och kommunen för att skapa en *study group*. Syftet var förutom läxläsning att locka romska barn

till biblioteket och att främja läsande och romsk identitet genom högläsning på romani chib.

Läxläsninggruppen har träffats sex gånger under våren och tio gånger under hösten. En gymnasielärare och kommunens romska medarbetare har funnits på plats i läxläsninggruppen. De har arbetat aktivt för att romska barn ska känna sig trygga i biblioteksmiljön, något som många deltagare inte var före arbetet med läxgruppen. Viktigt har varit att få barnen att uppleva att biblioteket också är till för dem. Biblioteket har tagit emot gruppen väl och gruppens närvaro i biblioteket har bidragit till ökad kunskap om den romska gruppen i bibliotekets verksamhet.

En viktig del av study group-metoden har varit *motiverande samtal* med de romska barnen. När gruppen startade jobbade de ansvariga mycket med att öka barnens egenmakt och med att göra barnen delaktiga. Barnens intressen och behov har styrt inriktningen på träffarna.

Några av resultaten som kommit av denna verksamhet har varit att det går bättre för barnen i skolan sedan de börjat i gruppen. Barnen kommer ofta till biblioteket tjugo minuter innan aktiviteten börjar, vilket tyder på att de numera känner sig trygga på biblioteket. Den romska föreningen har även arbetat aktivt med att ordna möten med romer i olika professioner som barnen är intresserade av så att de kan få *förebilder* inom de yrken de är intresserade av.

Kungliga biblioteket har följt Gävles arbete med study group. Arbetet kommer att ingå i en kommande rapport som visar goda exempel på hur folkbibliotek arbetar med nationella minoriteter.

Haninge

Kommunen har under året etablerat en arbetsgrupp inom kultur och fritidsförvaltningen, som består av romska representanter och tjänstemän. Tanken är att under 2018 skapa ett *samråd* mellan romer och förvaltningen för att kunna utveckla arbetet.

Stockholm

Kulturförvaltningen beviljade under året närmare 5 miljoner kronor till 20 olika program som bland annat främjar romsk kultur och språk. Det är en ökning med närmare en miljon kronor sedan år 2016 och enligt staden ett resultat av förvaltningens dialoger med romska kulturaktörer. Det har till exempel utgått stöd till föreningen *É Romani Glinda* som arrangerar *romska kulturdagar*, vilka består av workshops, seminarier, filmvisningar, föreläsningar, teaterföreställningar och debatt med romsk kultur i fokus. Stöd har också utgått till föreningen *Re: Orient* för att arrangera *Roma Festival*. Stöd har även utgått till evenemanget *Romer i centrum*, en årligen återkommande festival med romska lokala, nationella samt internationella artister som arrangeras av riksorganisationen *Romano Paso Research Centre*.

Stockholms stads bokförlag *Stockholmia* har i uppdrag att stimulera och sprida forskning om Stockholms historia och samtid. Under året tog Stockholmia fram antologin *Tillfälliga Stockholmare* där ett av bidragen berättar om romers livsvillkor i mitten av 1900-talet då romer nekades fast bostad och hänvisades till ett liv i läger.⁶⁰ Stockholmia har också arbetat med en bok om romska liv och platser under 1900-talet. Boken bygger på regeringens vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet, intervjuer, arkivmaterial och arkeologiska undersökningar. Boken ska publiceras under 2018.

Uppsala

Uppsala har utsett *kontaktpersoner* från olika enheter inom kulturförvaltningen för att ingå i arbetet för romsk inkludering.

Under hösten genomförde Fritid Uppsala, som är en del av kulturförvaltningen, en *kompetenssatsning* för personalen. En workshop genomfördes med personal på *fritidsklubbar* som tog fram förslag på aktiviteter för romsk inkludering inom sin verksamhet - för att stärka romska barn och ungdomars möjligheter till inflytande och delaktighet.

Under höstlovet genomförde fyra olika fritidsklubbar program för ungdomar och personal på temat *romsk inkludering är mänskliga rättigheter*, med bland annat föreläsningar om svenskromsk historia för barn och fritidsledare. Höstlovsveckan avslutades med ett program med bland annat romsk dans på ett kulturcentrum där barn och fritidsledare från elva fritidsklubbar deltog, vilket enligt kommunen var mycket uppskattat.

Fritid Uppsala kommer att fortsätta med *kompetensutveckling* om romsk inkludering för fritidsledare under 2018.

Tillsammans med romer uppmärksammade Uppsala kommun *Internationella romadagen* den 8 april med ett musikprogram på ett av kommunens kulturcentrum. Uppsala kommun uppmärksammar sedan ett par år även *Resandefolkets högtidsdag* den 29 september.

Organisering

I strategin för romsk inkludering konstaterar regeringen att det civila samhällets organisationer har en central roll i att bidra till att stärka romers egenmakt, att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet.

Målet för politiken på området är att villkoren för det civila samhällets organisationer som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske genom att i dialog med det civila samhällets organisationer utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga, stärka dess

⁶⁰ Red. Lotta Fernstål och Charlotte Hyltén Cavallius.

förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden samt fördjupa och sprida kunskap om det civila samhället. Detta gäller det civila samhället i stort och omfattar enligt strategin därigenom även romer.⁶¹

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har under åren 2016–2019 i uppdrag att arrangera erfarenhetsutbyte mellan romska och icke-romska organisationer samt arrangera utbildning i föreningsteknik.⁶² Myndigheten har också i uppdrag att fördela bidrag till organisationer i det civila samhället för hälsofrämjande insatser riktade till romer. Redogörelsen nedan bygger på MUCF:s redovisning till Regeringskansliet.⁶³

I ansökningsomgången 2016 för bidrag för hälsofrämjande insatser bedömde myndigheten att de projekt som var bäst också var de som var mest kostsamma. Därför tilldelades endast tre projekt bidrag 2016. Inför bidragsgivningsomgången 2017 valde MUCF att göra vissa prioriteringar i bedömningen. Anledningen var att projekt med mindre projektbudget skulle få större chans att ta del av statsbidraget, fler projekt skulle kunna få bidrag och det skulle bli en större spridning i landet. Även myndighetens andra delar i uppdraget, om erfarenhetsutbyte och föreningsteknik, skulle enligt MUCF underlättas med dessa principer.

Totalt inkom det 14 ansökningar under bidragsomgången 2017. MUCF beviljade sex projekt bidrag om totalt 1 799 468 kronor, vilket kan jämföras med bidragsomgången 2016 då tre av 16 organisationers ansökningar bifölls.

Hittills har två projekt slutförts inom ramen för statsbidraget; Romano Paso Research Centres projekt *Inkluderande hälsovård för romer* och Romska ungdomsförbundets (RUF) projekt *Romska hälsoinspiratörer i Gävleborg*. (se ovan under avsnittet om *hälsa, social omsorg och trygghet*).

MUCF drar utifrån projektens redovisningar slutsatsen att dessa projekt inte enbart bidrar till att främja romers hälsa, utan projekten blir även plattformar för relationer, kunskap och informationsutbyte mellan det romska civila samhället och den offentliga sektorn. Projekten har även bidragit till att det romska civila samhället har stärkts samt att många kvinnor har nåtts av projektinsatserna. Båda projekten har genomförts i samarbete med utvecklingskommuner (Haninge och Gävle). Resultaten hittills tyder enligt myndigheten på att de ligger i linje med bidragets syfte.

För att planera och genomföra *erfarenhetsutbytet* för romska och icke-romska flickor och kvinnor skapade MUCF en arbetsgrupp bestående av romska kvinnor från tre organisationer. Arbetsgruppen samarbetade i planeringen med de (icke-romska) kvinnoorganisationerna *Maktsalongen*

⁶¹ Skr. 2011/12:56, sidan 74.

⁶² Regeringsbeslut Ku2016/01243/DISK

⁶³ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor; Stöd till romska organisationer och romers hälsa 2017

och *Varken hora eller kuvad*. Totalt deltog 50 kvinnor från 25 organisationer i en erfarenhetsdag med fokus på metoder och arbetssätt i föreningsarbetet.

I oktober arrangerade MUCF utbildningsdagen *Nationella minoriteters rättigheter och föreningens möjligheter* tillsammans med Länsstyrelsen i samarbete med de romska organisationerna É Romani Glinda, Romska ungdomsförbundet och Trajosko Drom. De samarbetande parterna ansvarade för olika delar i programmet. Totalt deltog 56 personer från 27 romska organisationer och sammanslutningar.

MUCF har även under året påbörja arbetet med att ta fram en *film i förenings- teknik* med fokus på stadgar. Filmen kommer att färdigställas under 2018.

I slutsatserna från arbetet under året konstaterar MUCF att det finns ett stort intresse från romska civila samhället för uppdragen. Samverkan och medverkan av romska organisationer och föreningar är enligt myndigheten centralt, och behöver ske i ett tidigt skede, redan vid agendasättning och utformning av frågeställningar och insatser. Det finns dock anledning att särskilt samverka med unga romer för att fånga upp deras behov, samt att nå organisationer som inte är så vana vid att ha kontakt med myndigheter eller som har ett lågt förtroende för institutioner. MUCF bedömer dock att det skulle krävas mer administrativa resurser för ett sådant arbete. Samverkansarbetet är en framgångsfaktor och nödvändighet. De resurser som finns är enligt MUCF inte alltid förenliga med de arbetsresurser som krävs för detta arbetssätt.

Utvecklingskommunernas arbete med området organisering

Borås

Romani kulturförening i Borås har under året satt igång ett utvecklingsarbete. Det finns också en koppling mellan föreningen och det romska rådet i kommunen genom att en rådsrepresentant sitter i styrelsen för kulturföreningen. Enligt kommunen har samarbetet mellan rådet och brobyggare, och den tydliga strukturen man skapat för detta arbete, lett till att kulturföreningen kan se att det är möjligt att förändra romers situation. Det har gett kulturföreningen inspiration att starta upp aktiviteter. Flera av dessa aktiviteter har fokus på kvinnor och barn.

Arbetslivsförvaltningen i staden har ett pågående arbete med *integration genom föreningslivet*, och erbjuder inom ramen för detta föreningen fortbildning i föreningsteknik och samarbete om aktiviteter.

Romani kulturförening arrangerar, i samverkan med Borås stad, firandet av *internationella romadagen*. I samverkan med Romani kulturförening påbörjades under året planeringen av en studieresa till Auschwitz-Birkenau. Syftet med resan är att samla kunskaper och erfarenheter för *produktion av en utställning*. Det finns också en *kvinnogrupp* inom Romani kulturförening. Målet är att motivera romska kvinnor att bli mer aktiva, ta plats i samhället, vara delaktiga och få kunskap om sina rättigheter och skyldigheter.

Gävle

I slutet av 2016 bildades en romsk förening i kommunen. *Gävles romska förening* har under 2017 arbetat mycket aktivt med aktiviteter. Kommunen har stöttat den nybildade föreningen när det gäller att hitta samarbetspartners och att komma igång med kultur- och hälsofrämjande aktiviteter (se mer ovan i avsnittet om *hälsa, social omsorg och trygghet*). Föreningen har genom samverkan med andra lokala aktörer fått tillgång till lokaler som kan användas för aktiviteter.

Under året bildades en *kvinnogrupp* i föreningen. Tillskapandet av en lokal kvinnogrupp har enligt kommunen varit en lyckad metod för att möjliggöra för romska kvinnor att organisera sig. Kommunens samhällsväglare med romsk språk- och kulturkompetens har haft som uppgift att särskilt stödja kvinnors deltagande och organisering. Kvinnogruppen har tagit en aktiv roll i arbetet med romsk inkludering. Kvinnorna har börjat bli mer öppna med sin romska identitet och har fått en starkare gemenskap.

Även barn och unga har varit en prioriterad målgrupp för Gävle romska förenings aktiviteter (till exempel *study group*, se ovan i avsnittet om *kultur och språk*).

Haninge

Den *romska kulturföreningen i Haninge*, som bildades när kommunen blev utvecklingskommun, har enligt kommunen blivit mer och mer självständig. Föreningen genomför kontinuerligt aktiviteter och verksamheter och har *ansökt om aktivitetsbidrag* hos kommunen. Kompetensen i föreningsarbete, föreningsformalia samt om kommunens föreningsbidrag ökar successivt i styrelsen, enligt kommunens bedömning.

Stockholm

Romska föreningar i Stockholm har under året kunnat söka och få kulturstöd för publik *verksamhet eller kulturprogram* (se ovan i avsnittet om *kultur och språk*).

Uppsala

Uppsala kommun har under året fortsatt samarbetet med Uppsala läns bildningsförbund (en paraplyorganisation för folkbildningen i länet) och Antidiskrimineringsbyrån Uppsala, om projektet *Bygga förening, bygga kompetens, bygga broar –bygg upp dig själv!*.⁶⁴ Syftet med projektet är att romer i Uppsala ska få ett ökat välmående och ökad tillit till samhället. Målet är att romer bosatta i Uppsala ska bilda *en gemensam förening* som representerar flera olika romska grupper. Detta har varit ett önskemål bland romer i kommunen. Genom *folkbildning* som metod får deltagande romer kunskap i bland annat föreningsteknik, cirkelledarutbildning, presentations-teknik samt frågor om mänskliga rättigheter.

⁶⁴ Uppsala läns bildningsförbund har erhållit bidrag för projektet från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Länsstyrelsens bedömningar och förslag

I detta avsnitt sammanfattar Länsstyrelsen sina bedömningar och förslag utifrån det som kommit fram i rapporten. Avsnittet inleds med kommentarer utifrån den nationella kartläggningen. Därefter följer utvecklingskommunernas övergripande arbete och arbetet inom de olika verksamhetsområdena. Avslutningsvis följer myndighetens övergripande bedömningar och förslag.

Dags att få med flera kommuner

Den nationella enkätuppföljningen visar att det är ett fåtal kommuner i landet som arbetar aktivt med insatser utifrån strategin för romsk inkludering (27 kommuner under 2017, varav åtta sannolikt inte gör det). Resultatet bekräftar den bild som Länsstyrelsen hade sedan tidigare, att riktat statligt stöd förefaller ha en stor betydelse för att kommuner ska bli aktiva i arbetet.

Länsstyrelsen anser att det är läge att fundera på hur fler kommuner kan bli aktiva i arbetet med romsk inkludering. En utgångspunkt i ett sådant arbete kan vara att samråda med romska representanter/föreningar/-riksorganisationer om i vilka kommuner det kan finnas en efterfrågan av ett sådant arbete bland romer, för att sedan rikta särskilda informationsinsatser till dessa kommuner.

Frågan är vad som kan få fler kommuner att engagera sig, utöver en efterfrågan från romer. Det finns kommuner som arbetar utan statligt stöd, men det finns också tecken på att kommuner inte alltid tar emot det stöd som erbjuds. Det gäller till exempel utbildningen av brobyggare där det under 2017 var få som ansökte om utbildningsplats, färre än vad det fanns resurser till (7 deltagare kunde antas till de 20 platserna som fanns).

Det ekonomiska bidraget för arbetet som utvecklingskommun förefaller vara ett bidrag som attraherar kommuner. Men hur väl uppfyller andra stödinsatser kommunernas behov (utbildning av brobyggare och riktat statligt stöd i form av kunskapsspridning, möjligheter till erfarenhetsutbyte)? Finns det andra insatser som kommunerna skulle efterfråga i större utsträckning? Behöver de nuvarande insatserna förändras på något sätt? Statskontorets kommande utvärdering av den statliga styrningen av arbetet med romsk inkludering kommer förhoppningsvis att ge en bild av detta.

Länsstyrelsens samlade erfarenhet som samordnande och uppföljande myndighet är att kommuner och myndigheter har ett stort behov av erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning. Som vi redogjort för i denna rapport har våra resurser under 2017 inte räckt för att erbjuda ett sådant stöd

till såväl utvecklingskommuner som andra kommuner i vårt nätverk. Länsstyrelsen kommer under 2018 omprioritera för att i större utsträckning inkludera det kommunala nätverket i våra insatser för erfarenhetsutbyte och kunskaps spridning. Men på sikt anser myndigheten att arbetet borde spridas till ännu fler kommuner.

Länsstyrelsen föreslår därför att:

- Regeringen ser över möjligheten att utforma ett nytt statsbidrag för kommuners arbete med romsk inkludering. Statsbidraget bör vara långsiktigt, likt det som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområde för finska, samiska och meänkieli.
- Regeringen ökar resurserna för stöd till kommuner, antingen genom en förstärkt finansiering till Länsstyrelsen, eller genom att samtliga länsstyrelser får uppdrag och resurser att vara ett regionalt stöd i arbetet med strategin för romsk inkludering.

Krävande att skapa legitimitet

Frågan om kommuners behov av stöd behöver också sättas i relation till den brist på legitimitet för frågan som kommuner upplever. Kunskapen som arbetet behöver vila på finns inte sedan tidigare i kommunerna, och som framgår av kommunernas redovisningar gör samordnare och brobyggare i utvecklingskommunerna omfattande insatser för kunskaps spridning. Vi vet att det finns stora brister i kunskapen om och förståelsen för rättigheter för nationella minoriteter generellt, vilket också påverkar arbetet med romsk inkludering.⁶⁵

Ett vanligt bekymmer för de som samordnar arbetet med romsk inkludering är att få gehör och förståelse för frågan i olika kommunala verksamheter, och att få verksamheterna att ta ansvar för att utveckla arbetet inom sina områden. Länsstyrelsen vill med anledning av detta tydliggöra att åtagandet att vara en utvecklingskommun gäller kommunen i sin helhet, inte en särskild enhet, samordnare eller brobyggare. Befintliga system för styrning, till exempel styrgrupper och andra med ansvar, behöver ha mandat och ta aktiv del i att driva på arbetet i sina respektive förvaltningar och ansvarsområden. Annars är risken stor att en orimligt stor del av arbetet med samordningen behöver läggas på motiverande och legitimerande insatser, istället för att bidra till att skapa strukturer, utveckla metoder och insatser. Risken är också stor att det skapar en ohållbar arbetssituation för de personer som befinner sig mellan den romska gruppens rättigheter, förväntningar och behov, och kommunala verksamheter som inte kan möta dessa. Inte minst finns en överhängande risk att arbetet inte blir långsiktigt, utan mycket sårbart och snarare avhängigt enskilda tjänstepersoners engagemang. Kommunen behöver skapa strukturer för långsiktighet. De strategier och

⁶⁵ Se bland annat SOU 2017:60; Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik.

planer som tas fram för arbetet behöver ha en tydlig struktur för ansvar och uppföljning. Det är ett sätt att bygga långsiktighet.

Långsiktigt arbete med relationer

Det har hänt mycket när det gäller romers inflytande och delaktighet i utvecklingskommunernas arbete. Kommuner som innan de påbörjade arbetet hade få upparbetade kontakter har kommit långt under 2017. Samtidigt finns exempel på bakslag.

Flera utvecklingskommuner upplever svårigheter med att nå ut utanför redan etablerade kontakter, eller att nå olika romska grupper i kommunerna. Detta påverkar inte bara i vilken utsträckning romer kan göras delaktiga i arbetet, utan också möjligheten att nå ut med information om det som pågår, såväl processer och resultat, stöd och insatser. Att information om detta når ut är en viktig del i det förtroendeskapande arbetet.

Att bygga relationer med olika delar från den romska minoriteten är ett långsiktigt arbete. Det tar tid att få kontakt med och engagera i synnerhet personer och/eller grupper som inte redan är engagerade. Sannolikt finns där behov och önskemål som ännu inte kommit fram. Till exempel är brobyggare ett behov för vissa delar av gruppen men inte för andra. Därför är det trots svårigheter viktigt att fortsätta hitta nya vägar och metoder. En stor del av de kontaktskapande aktiviteter som görs i dag genomförs av brobyggare. Att stötta dem med handledning och struktur för arbetet, samt att stimulera nätverk och utbyte av erfarenheter mellan dem, framstår enligt Länsstyrelsen som särskilt viktigt. Så att de kan ha ett brett arbete med olika grupper.

Även statliga myndigheter behöver arbeta långsiktigt för att nå ut brett till olika delar av den romska gruppen. Detta gäller i synnerhet Länsstyrelsen som har i uppdrag att sprida kunskap om arbetet. Vi har i redovisningen av regeringsuppdraget att sprida kunskap beskrivit de utmaningar som ett sådant arbete innebär, att hitta andra informationskanaler än annars vedertagna och att arbeta strategiskt med informationsspridning.⁶⁶

Även Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) framhåller i sin redovisning behovet av att arbeta mer strategiskt med att nå ut bredare. Utifrån myndighetens uppdrag att arbeta med civila samhällets organisationer framstår det som särskilt angeläget.

Länsstyrelsen föreslår därför att:

- Regeringen tillskjuter ytterligare ekonomiska resurser till Länsstyrelsens arbete med att sprida kunskap och information om

⁶⁶ Länsstyrelsen i Stockholms län; Slutredovisning av uppdrag att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering. Dnr 106-33970-2016.

arbetet med romsk inkludering, i enlighet med förslag i redovisning av tidigare uppdrag.⁶⁷

- Regeringen förstärker finansieringen av MUCF:s pågående regeringsuppdrag att arrangera erfarenhetsutbyte och utbildning i föreningsteknik för romska organisationer.

Civila samhället är nyckelaktörer – öka resurserna

Jämte brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens är det romska civila samhället, såväl lokala föreningar som riksorganisationer, nyckelaktörer i arbetet för romsk inkludering.

Länsstyrelsen kan konstatera att romska föreningar i utvecklingskommunerna under året har tagit stora steg i positiv riktning för att utvecklat sin kompetens, förmåga, aktiviteter och för att bli delaktiga i arbetet. Kommuner har bidragit med stöd (ekonomiskt och praktiskt/kunskapsmässigt) och genom att skapa strukturer för samverkan och inflytande. I flera utvecklingskommuner är den lokala romska föreningen en central samarbetspart för kommunen i arbetet med romsk inkludering, i egen kraft och som ett komplement till samrådsmöte/samrådsgrupper/romska råd.

Det arbete som riksorganisationerna Romska ungdomsförbundet och Romano Paso Research Centres har gjort inom hälsoområdet har gett många ringar på vattnet. Frågor inom verksamhetsområdet hälsa, social omsorg och trygghet kan utifrån Länsstyrelsens erfarenhet vara känsliga för till exempel en kommun att ta sig an. Därför har det varit viktigt att organisationerna själva ägt frågan och kunnat utveckla metoder i arbetet.

Länsstyrelsen vill särskilt lyfta värdet av långsiktiga projekt likt det som Romska ungdomsförbundet har gjort med hälsoinspiratörerna. När ett arbete får utvecklas över tid finns förutsättningar för att justera och ändra allteftersom. Under 2017 års arbete i Gävle utvecklades modellen ytterligare genom att samarbetet med kommunen och den lokala romska föreningen stärktes.⁶⁸

Långsiktiga projekt av detta slag förutsätter dock en stabil finansiering, kombinerat med informations spridning för att hitta kommuner som vill ingå i projektet. I ljuset av detta får MUCF:s beslut att i årets bidragsomgång prioritera mindre och fler projekt negativa konsekvenser. Länsstyrelsen instämmer helt i MUCF:s bedömning att fler skulle behöva få ta del av bidrag för utvecklingsprojekt, men anser samtidigt att det är beklagligt om det sker på bekostnad av mer omfattande eller långsiktiga projekt.

⁶⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län; Slutredovisning av uppdrag att sprida kunskap om arbetet för romsk inkludering. Dnr 106-33970-2016.

⁶⁸ Länsstyrelsen i Stockholms län; Slutredovisning av uppdrag om stöd till utbildning av hälsoinspiratörer. Dnr. 106-25810-2016.

Länsstyrelsen föreslår därför att regeringen väsentligen ökar de ekonomiska bidragen till det romska civila samhället, genom att:

- Öka anslaget till det statsbidrag som MUCF fördelar till hälsofrämjande insatser riktade till romer,
- Höja organisationsbidraget till riksorganisationer som företräder nationella minoriteter.⁶⁹

Intensivt arbete inom många områden, men...

Kommuner och myndigheter har under året intensifierat sitt arbete inom flera av strategins verksamhetsområden, bland annat inom kultur och språk samt organisering. Det är också tydligt att fler insatser riktas till de prioriterade målgrupperna kvinnor, barn och unga. Länsstyrelsen vill dock särskilt lyfta några mer oroande tecken utifrån erfarenheterna under året.

Lång väg att gå för att nå

Kopplingarna till skolans uppdrag är flera i strategin; skolan ska undervisa om de nationella minoriteterna, säkerställa samverkan och stöd till romska elever och familjer, erbjuda modersmålsundervisning och studiestöd på modersmålet. Trots detta är erfarenheten från utvecklingskommunerna att det kan vara svårt att nå och engagera utbildningsförvaltningar i arbetet. När Skolverket har erbjudit utbildningsförvaltningar möten och stöd har få nappat.

Svårigheter med att kunna erbjuda en kvalitativ modersmålsundervisning är det flera kommuner som påtalar. Även utmaningen att motivera familjer och elever att efterfråga denna. Dessa svårigheter är inte unika för undervisningen i romani chib. Situationen är minst lika oroande för de övriga nationella minoritetsspråken och andra språk.⁷⁰

Det är dock mycket angeläget att kommuner kan svara upp mot en ökad efterfrågan på undervisning i romani chib och att den är av god kvalitet. Annars är risken stor att förtroendet för kommunerna raseras.

Skälen till den sammantagna problembilden är sannolikt många, men eftersom utbildning är ett av de mest centrala områdena i strategin är det angeläget att såväl kommuner som statliga myndigheter fortsätter att hitta nya sätt att nå ut, engagera och utveckla utbildningsverksamheter.

Arbetsförmedlingens insatser viktiga

Arbetsförmedlingen är en viktig aktör för att öka sysselsättningen bland romer. I redovisningen av 2017 års arbete beskriver Arbetsförmedlingen hur myndigheten arbetat med genomförandeplan, strategiska förhållningssätt och spridda insatser av stöd och vägledning. Samtidigt finns erfarenheter från

⁶⁹ Förordning (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter.

⁷⁰ SOU 2017:91; Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering.

utvecklingskommuner att det kan vara svårt att samverka med myndigheten och att Arbetsförmedlingens uppdrag inom strategin är oklart för lokala kontor. Länsstyrelsen vill därför påtala vikten av att det interna arbetet på myndigheten leder till konkreta insatser i form av samverkan, stöd och vägledning i kommuner. Myndighetens insatser inom strategi behövs för att främja rätten till arbete och på sikt bryta utanförskap.

Lite fokus på bostadsområdet

Det verksamhetsområde i strategin som kommuner ägnar minst uppmärksamhet är *bostad*. En förklaring är sannolikt att kommunernas inflytande i bostadsfrågorna är begränsat. Trots marknadsföringsinsatser har Boverket ännu inte lyckats väcka bostadsbolagens eller fastighetsägarnas intresse för den utbildning som myndigheten tagit fram.

Länsstyrelsen anser att det vore bra om kommuner och bostadsbolag kunde ta del av utbildningen på andra sätt än i nuläget. Det är ett större åtagande att arrangera en utbildning på plats tillsammans med en utbildningsledare än att ta del av utbildningen enskilt eller i grupp. Om utbildningen var mer lättillgänglig skulle den kunna börja sätta bostadsfrågan på dagordningen, och väcka frågor om hur rätten till bostad kan bli aktuella i arbetet med romsk inkludering.

Uppföljning – vad, hur och av vem?

Uppföljning har i praktiken flera funktioner. Det utgör underlag för att bedöma genomförd verksamhet och fatta beslut om nya insatser. Men uppföljning kan också i sig verka pådrivande. Det blir en påminnelse om ansvar och den övergripande politikens önskemål och strategier. Samtidigt gäller det att avväga behovet av uppföljning mot den belastning det innebär för dem som ska komma med underlag. Och av samma skäl är det viktigt att ställa sig frågan vad man vill veta någonting om. Ska syftet vara att kontrollera, eller att ta fram kunskap som kan ligga till grund för att utveckla arbetet?

Länsstyrelsen genomför uppföljningar inom ramen för sitt samordningsuppdrag, genom att sammanställa kommuners och myndigheters rapporter i denna årsrapport, men också genom uppföljningsmöten under året. I år kompletterar vi den uppföljningen med enkätfrågor till samtliga kommuner i landet. Samtidigt följer olika myndigheter upp hinder för romers rättigheter inom sina respektive områden i uppdraget om nulägesbeskrivningen och i andra uppdrag, och det har under 2017 pågått ett flertal utredningar inom området.⁷¹

⁷¹ SOU 2017:60: Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik; 2017:88: Nästa steg? Del 2 Förslag för en stärkt minoritetspolitik; SOU 2017:91: Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering. Utöver dessa statliga utredningar påbörjade Kulturdepartementet under 2017 en departementsutredning om ett nationellt romskt center och Statskontoret påbörjade arbetet med uppdraget att utvärdera styrningen av strategin för romsk inkludering.

Det finns en risk att uppföljningarna överlappar varandra och *överbelastar systemet* eftersom det är ett begränsat antal kommuner, tjänstemän och föreningar som arbetar utifrån strategin. Vi anser att det är läge att se över hur strategin ska följas upp framöver, av vem och när, och önskar i det sammanhanget att Regeringskansliet förtydligar vad som ska ingå i Länsstyrelsens uppföljningsuppdrag. Vi avser att inom ramen för uppdraget om nulägesbeskrivningen, tillsammans med de samverkande myndigheterna och romska sakkunniga, ta fram ett underlag som beskriver olika alternativ för uppföljningen av strategin framöver.

I dagsläget bedömer Länsstyrelsen att en nationell enkätuppföljning med kommuner kan upprepas med några års mellanrum, till exempel i samband med den breda uppföljningen av tillämpningen av lagen om nationella minoriteter (som för närvarande genomförs med tre års intervall). Syftet med denna uppföljning är att mäta utvecklingen över tid.

Vi ifrågasätter starkt det rimliga i att varje år sammanställa en rapport som bygger på utvecklingskommuners och myndigheters redovisningar, med tanke på resursåtgången för detta i förhållande till de sammantagna resurserna och behoven av stöd till kommuner, informations- och kunskaps-spridning samt samordnande insatser inom uppdraget. Länsstyrelsen föreslår därför att vi 2019 redovisar vårt arbete med uppdraget (under 2018) och inkluderar ett avsnitt med bedömningar och förslag utifrån de erfarenheterna. Vi föreslår att vi våren 2020 sammanställer en mer omfattande beskrivande rapport likt denna, utifrån utvecklingskommuners och myndigheters redovisningar.

Synpunkter från Romskt forum

Den 26 mars höll Länsstyrelsen ett samrådsmöte, ett så kallat romskt forum, om denna årsrapport.⁷² Syftet var att få ta del av mötesdeltagarnas synpunkter på framförallt rapportens bedömningar och förslag. Här sammanfattar vi diskussionen och synpunkterna som deltagarna framförde på mötet, utifrån de områden vi tar upp i avsnittet om våra bedömningar och förslag.

Dags att få med fler kommuner i arbetet – Flera deltagare ansåg att man behöver arbeta mer för att utveckla arbetet och implementera de metoder som har fungerat i nuvarande utvecklingskommuner och andra kommuner som har ett aktivt arbete med romsk inkludering, innan insatser görs för att fler kommuner ska inkluderas i utvecklingsarbetet. Det behövs mer resurser till det pågående arbetet.

Krävande skapa legitimitet – Kommunernas sätt att styra och ta ansvar för arbetet var en fråga som deltagarna tog upp. De tryckte på att det behövs en politisk förankring i kommunerna, som kan ställa krav på organisationen. Politiska beslut och ställningstaganden behöver tydliggöra att arbetet ska vara långsiktigt och pågå många år framöver.

Okunskapen om lagen om nationella minoriteter, fördomar och förutfattade meningar påverkar möjligheten att få genomslag och komma vidare i arbetet. Att ta in dessa frågor i utbildning för nyanställda är ett sätt att sprida kunskap som prövas i utvecklingskommuner.

Stöd och information om romsk inkludering efterfrågades i större utsträckning från Länsstyrelsen.

Långsiktigt arbete med relationer – Man behöver hitta andra, nya strukturer för romers delaktighet och inflytande, ansåg mötesdeltagare. Delaktigheten behöver komma in tidigare i beslutsprocesser. En erfarenhet var dock att det är när romer inkluderas i processen och framför kritiska synpunkter på kommunal verksamhet som kommunen börjar backa och konflikter kan uppstå.

Brobyggare behöver mandat, tid och resurser att få utveckla sina metoder och arbetssätt. Kommuner behöver planera anställningar och organisering av arbetet utifrån detta.

Uppgivna deltagare uttryckte besvikelse om hur arbetet utvecklats, *man använder romer för att assimilera andra romer*. Mötesdeltagare ifrågasatte kommuners vilja till en långsiktig förändring och att verkligen inkludera romer i arbetet.

⁷² Romska organisationer/föreningar/samrådsrepresentanter inbjöds utifrån de kriterier som myndigheten har för samråd (se sidan 14). 15 personer deltog.

Civila samhället nyckelaktörer – Deltagare påpekade att olika bidrags storlek inte är i paritet till de kostnader som finns för att ha ett aktivt föreningsarbete. Det framfördes också önskemål om att romer ska få vara med och påverka inom vilka områden det ska finnas bidrag. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) ger nu bidrag till hälsoprojekt, men det kan finnas andra områden som också är viktiga.

Deltagare tog också upp andra kriterier som MUCF tagit fram för ansökan till bidrag till hälsoprojekt, som man uppfattar är försvårande (till exempel att bidraget inte får gå till ersättning för projektledning).

Verksamhetsområden där arbetet behöver intensifieras – Kultur och språk lyftes upp som ett verksamhetsområde som kommunerna behöver utveckla sitt arbete med. En erfarenhet var att de inte vet hur de ska arbeta, och att det därför behövs både *piska och morot*.

Uppföljningar – En återkommande diskussion på mötet var hur insatser följs upp, och hur man kan *mäta effekter* och se vad som har varit framgångsrikt. Många deltagare tog upp att det behövs en *kritisk rannsakan* av vilka arbetsmetoder som har varit framgångsrika. Fungerande metoder bör spridas till de kommuner som arbetar för romsk inkludering, för att effektivisera arbetet.

Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom.

Målet med strategin för romsk inkludering.

Länstyrelsen Stockholm
Enheten för arbetsmarknads- och rättighetsfrågor
Telefon: 010-223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm